

Lagrådsremiss

Nämndemannauppdraget – stärkt förtroende och högre krav

Regeringen överlämnar denna remiss till Lagrådet.

Stockholm den 13 februari 2014

Beatrice Ask

Per Lennerbrant
(Justitiedepartementet)

Lagrådsremissens huvudsakliga innehåll

I lagrådsremissen lämnas förslag för att bättre säkerställa nämndemännens lämplighet och kompetens för uppdraget och tydliggöra att nämndemannauppdraget inte är ett politiskt uppdrag.

Kravet på lämplighet skärps. Det ska vara en uppgift för domstolen att, när det gäller laglydnad, kontrollera lämpligheten hos den som valts till nämndeman. Domstolarna bör därför ha möjlighet att begära utdrag ur belastningsregistret i fråga om nämndemän. Konkursfrihet införs som ett behörighetskrav för nämndemän. Domstolen ska entlediga en nämndeman som genom att begå brott eller på annat sätt har visat sig olämplig för uppdraget. I dag krävs det uppenbar olämplighet för entledigande.

I lagrådsremissen görs även bedömningen att introduktions- och repetitionsutbildning för nämndemän bör vara obligatorisk.

Val av nämndemän ska hållas vid en annan tidpunkt än i anslutning till val till kommun- och landstingsfullmäktige för att det ska vara tydligt att nämndemannauppdraget inte är ett politiskt uppdrag.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 september 2014.

Innehållsförteckning

1	Beslut	3
2	Lagförslag	4
2.1	Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken	4
2.2	Förslag till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar	6
2.3	Förslag till lag om ändring i fastighetstaxeringslagen (1979:1152)	9
3	Ärendet och dess beredning	11
4	Tidpunkt för val av nämndemän	12
5	Nämndemäns lämplighet för uppdraget	13
5.1	Ett skärpt krav på lämplighet	13
5.2	Kontroll av laglydnad	15
5.3	Konkursfrihet som behörighetskrav	18
5.4	Utbildning	19
5.5	Information	21
5.6	Tjänstgöringsfrekvens	23
5.7	Entledigande på grund av olämplighet	25
6	Nämndemän i fastighetstaxeringsmål	27
7	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	28
8	Ekonomiska och andra konsekvenser	29
9	Författningskommentar	30
9.1	Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken	30
9.2	Förslag till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar	33
9.3	Förslag till lag om ändring i fastighetstaxeringslagen (1979:1152)	36
Bilaga 1	Sammanfattning av betänkandet Nämndemannauppdraget – breddad rekrytering och kvalificerad medverkan (SOU 2013:49)	38
Bilaga 2	Författningsförslagen i betänkandet Nämndemannauppdraget – breddad rekrytering och kvalificerad medverkan (SOU 2013:49)	45
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanserna	52
Bilaga 4	Lagförslagen i betänkandet Bostadstaxering – avveckling eller förenkling (SOU 2012:52)	53
Bilaga 5	Förteckning över remissinstanserna	55

1 Beslut

Regeringen har beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar,
3. lag om ändring i fastighetstaxeringslagen (1979:1152).

2 Lagförslag

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

6 §¹

Valbar till nämndeman är varje svensk medborgare, som inte är underårig eller har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken. För att vara valbar till nämndeman krävs vidare, i tingsrätt att han eller hon är folkbokförd i kommunen eller den del *därav* som hör till tingsrätten och i hovrätt att han eller hon är folkbokförd i länet eller den del *därav* som hör till hovrätten. Den som är lagfaren domare, anställd vid domstol, åklagare, polisman eller advokat eller annan som har till yrke att föra andras talan inför *rätta* får inte vara nämndeman.

Ingen får samtidigt vara nämndeman i hovrätt och tingsrätt.

Till nämndeman *bör* endast den utses som med hänsyn till omdömesförmåga, självständighet, laglydnad och övriga omständigheter är lämplig för uppdraget.

Den som fyllt sextio år eller uppger något giltigt hinder är inte skyldig att ta emot uppdrag som nämndeman. Den som har avgått som nämndeman är inte skyldig att

Valbar till nämndeman är varje svensk medborgare som inte är underårig, *är i konkurstillstånd* eller har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken. För att vara valbar till nämndeman i *en* tingsrätt krävs vidare att han eller hon är folkbokförd i kommunen eller den del *av kommunen* som hör till tingsrätten och i *en* hovrätt att han eller hon är folkbokförd i länet eller den del *av länet* som hör till hovrätten. Den som är lagfaren domare, anställd vid domstol, åklagare, polisman eller advokat eller *någon* annan som har till yrke att föra andras talan inför *domstol* får inte vara nämndeman.

Ingen får samtidigt vara nämndeman i *en* hovrätt och i *en* tingsrätt.

Till nämndeman *får* endast den utses som med hänsyn till omdömesförmåga, självständighet, laglydnad och övriga omständigheter är lämplig för uppdraget.

Den som *har* fyllt sextio år eller uppger något giltigt hinder är inte skyldig att ta emot uppdrag som nämndeman. Den som har avgått som nämndeman är inte skyldig att

¹ Senaste lydelse 2007:74.

ta emot nytt uppdrag förrän efter fyra år.

Domstolen *prövar självmant den valdes behörighet.*

ta emot nytt uppdrag förrän efter fyra år.

Domstolen *ska kontrollera behörigheten och, i fråga om laglydnad, lämpligheten hos den som har utsetts till nämndeman.*

8 §²

En nämndeman *väljs* för fyra år. Den som har fyllt sextio år får avgå som nämndeman. Domstolen får entlediga en nämndeman som visar giltigt hinder.

Domstolen *skall* entlediga en nämndeman som genom att begå brott eller på annat sätt har visat sig *uppenbart* olämplig för uppdraget.

Om en nämndeman inte längre är valbar eller behörig, upphör nämndemannens uppdrag. Fullmäktige får dock besluta att en nämndeman, som till följd av ändrad folkbokföring inte längre är valbar, får ha kvar sitt uppdrag under resten av *mandatperioden*.

Om en nämndemans uppdrag upphör under tjänstgöringstiden utses en ny nämndeman för den tid som återstår. Ändras antalet nämndemän inom domsagan eller länet får en nytillträdande nämndeman utses för kortare tid än som följer av första stycket.

En nämndeman *utses* för fyra år. Den som har fyllt sextio år får avgå som nämndeman. Domstolen får entlediga en nämndeman som visar giltigt hinder.

Domstolen *ska* entlediga en nämndeman som genom att begå brott eller på annat sätt har visat sig olämplig för uppdraget.

Om en nämndeman inte längre är valbar eller behörig upphör nämndemannens uppdrag. Fullmäktige får dock besluta att en nämndeman som till följd av ändrad folkbokföring inte längre är valbar får ha kvar sitt uppdrag under resten av *tjänstgöringstiden*.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 september 2014.
 2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för en nämndeman vars tjänstgöringsperiod upphör senast den 31 december 2014.
 3. För en nämndeman som utses 2014 upphör tjänstgöringsperioden senast den 31 december 2015.
 4. Val av nämndemän ska genomföras 2015 för en tjänstgöringsperiod som börjar den 1 januari 2016.

² Senaste lydelse 2006:850.

2.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar

Härigenom föreskrivs att 19, 20 och 21 §§ lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar¹ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

19 §²

Nämndeman i kammarrätt och förvaltningsrätt utses genom val. Val förrättas av landstingsfullmäktige. I Gotlands län förrättas val av kommunfullmäktige i Gotlands kommun.

Nämndemän utses genom val. Val förrättas av landstingsfullmäktige. I Gotlands län förrättas val av kommunfullmäktige i Gotlands kommun.

Valet ska vara proportionellt, om det begärs av minst så många väljande som motsvarar det tal man får om samtliga väljandes antal delas med det antal personer valet avser ökat med 1. Om förfarandet vid sådant proportionellt val finns bestämmelser i lagen (1992:339) om proportionellt valsätt.

När val av de nämndemän som ingår i förvaltningsrätt vid behandling av mål om fastighetstaxering ska ske framgår av fastighetstaxeringslagen (1979:1152).

Regeringen får för visst län förordna att nämndemän i kammarrätt ska väljas bland dem som för samma mandatperiod har utsetts till nämndemän i hovrätt. Nämndeman i hovrätt får även i annat fall, om han eller hon är behörig, tjänstgöra som nämndeman i den kammarrätt inom vars domkrets han eller hon är folkbokförd.

Regeringen får för ett visst län besluta att nämndemän i kammarrätt ska väljas bland dem som för samma tjänstgöringstid har utsetts till nämndemän i hovrätt. En nämndeman i hovrätt får även i annat fall, om han eller hon är behörig, tjänstgöra som nämndeman i den kammarrätt inom vars domkrets han eller hon är folkbokförd.

Vid val av nämndemän ska eftersträvas att nämndemannakåren får en allsidig sammansättning med hänsyn till ålder, kön, etnisk bakgrund och yrke. Om det finns flera alternativa sätt att uppnå en allsidig sammansättning, bör de personer väljas som inte tidigare tjänstgjort som nämndemän eller som tjänstgjort kortast tid.

¹ Lagen omtryckt 1981:1323.

² Senaste lydelse 2009:773. Ändringen innebär bl.a. att tredje stycket upphävs.

20 §³

Valbar till nämndeman i en kammarrätt eller förvaltningsrätt är varje svensk medborgare som är folkbokförd i det län eller den del av länet som hör till kammarrättens eller förvaltningsrättens domkrets och som inte är underårig eller har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

Den som är anställd vid en domstol, Skatteverket, en länsstyrelse, Försäkringskassan, Migrationsverket eller Transportstyrelsen får inte vara nämndeman. Detsamma gäller en lagfaren domare, åklagare, polisman och advokat eller någon annan som har till yrke att föra andras talan inför domstol samt en ledamot av en skattenämnd.

En nämndeman i en förvaltningsrätt får inte samtidigt vara nämndeman i en kammarrätt.

Till nämndeman bör endast den utses som med hänsyn till omdömesförmåga, självständighet, laglydnad och övriga omständigheter är lämplig för uppdraget.

Den som har fyllt sextio år eller uppger något giltigt hinder är inte skyldig att ta emot uppdrag som nämndeman. Den som har avgått som nämndeman är inte skyldig att ta emot nytt uppdrag förrän efter fyra år.

Domstolen prövar självantaganden om behörighet.

Valbar till nämndeman är varje svensk medborgare som är folkbokförd i det län eller den del av länet som hör till kammarrättens eller förvaltningsrättens domkrets och som inte är underårig, är i konkursstillstånd eller har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

Ingen får samtidigt vara nämndeman i en kammarrätt och i en förvaltningsrätt.

Till nämndeman får endast den utses som med hänsyn till omdömesförmåga, självständighet, laglydnad och övriga omständigheter är lämplig för uppdraget.

Domstolen ska kontrollera behörigheten och, i fråga om laglydnad, lämpligheten hos den som har utsetts till nämndeman.

21 §⁴

Nämndemän i kammarrätt och förvaltningsrätt utses för fyra år. Den som har fyllt sextio år får avgå som nämndeman. Domstolen får entlediga en nämndeman som visar giltigt hinder.

Domstolen ska entlediga en nämndeman som genom att begå brott eller på annat sätt har visat sig *uppenbart* olämplig för uppdraget.

Om en nämndeman inte längre är valbar eller behörig, upphör nämndemannens uppdrag. Fullmäktige får dock besluta att en

En nämndeman utses för fyra år. Den som har fyllt sextio år får avgå som nämndeman. Domstolen får entlediga en nämndeman som visar giltigt hinder.

Domstolen ska entlediga en nämndeman som genom att begå brott eller på annat sätt har visat sig olämplig för uppdraget.

Om en nämndeman inte längre är valbar eller behörig upphör nämndemannens uppdrag. Fullmäktige får dock besluta att en

³ Senaste lydelse 2013:85.

⁴ Senaste lydelse 2009:773. Ändringen innebär bl.a. att fjärde stycket upphävs.

nämndeman, som till följd av ändrad folkbokföring inte längre är valbar, får ha kvar sitt uppdrag under resten av *mandatperioden*.

Bestämmelser om mandatperiod för sådan nämndeman som ingår i förvaltningsrätt vid behandling av mål om fastighetstaxering finns i fastighetstaxeringslagen (1979:1152).

nämndeman som till följd av ändrad folkbokföring inte längre är valbar får ha kvar sitt uppdrag under resten av *tjänstgöringstiden*.

Om en nämndemans uppdrag upphör under tjänstgöringstiden utses en ny nämndeman för den tid som återstår. Ändras antalet nämndemän inom domkretsen får en nytillträdande nämndeman utses för kortare tid än som följer av första stycket.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 september 2014.
 2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för en nämndeman vars tjänstgöringsperiod upphör senast den 31 december 2014.
 3. För en nämndeman som utses 2014 upphör tjänstgöringsperioden senast den 31 december 2015.
 4. Val av nämndemän ska genomföras 2015 för en tjänstgöringsperiod som börjar den 1 januari 2016.

2.3 Förslag till lag om ändring i fastighetstaxeringslagen (1979:1152)

Häri genom föreskrivs att 21 kap. 8 och 10 §§ fastighetstaxeringslagen (1979:1152) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

21 kap.

8 §¹

Vid prövning av mål om fastighetstaxering består förvaltningsrätten av en lagfaren domare, en värderingsteknisk ledamot *samt* två nämndemän *som särskilt utsetts för att delta vid behandlingen av sådana mål. Vad nu sagts gäller ej*, om annat följer av 18 § lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar.

Vid prövning av mål om fastighetstaxering består förvaltningsrätten av en lagfaren domare, en värderingsteknisk ledamot *och* två nämndemän. *Detta gäller dock inte* om annat följer av 18 § lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar.

Om det behövs med hänsyn till målets omfattning eller någon annan särskild omständighet, får ytterligare antingen en värderingsteknisk ledamot eller en nämndeman ingå i rätten.

Inträffar sedan handläggningen påbörjats förfall för en värderingsteknisk ledamot eller för en eller två av nämndemännen, är rätten ändå domförför, om minst en värderingsteknisk ledamot och minst en nämndeman fortfarande ingår i rätten.

10 §²

Nämndemän som avses i 8 § utses för tiden från och med den 1 juli det år, då allmän fastighetstaxering äger rum av hyreshus-, industri-, elproduktions- och specialenheter, till och med den 30 juni det år då sådan taxering sker nästa gång. En nämndeman har dock rätt att avgå efter tre år.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer förordnar värderingstekniska ledamöter för varje förvaltningsrätt för *den tid som anges i första stycket. Avgår* en sådan ledamot under den tid som han eller hon har blivit

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer förordnar värderingstekniska ledamöter för varje förvaltningsrätt *för tiden från och med den 1 juli det år då allmän fastighetstaxering äger rum av ägarlägenhets-*

¹ Senaste lydelse 2009:793.

² Senaste lydelse 2013:91. Ändringen innebär bl.a. att första stycket upphävs.

utsedd för, får en annan ledamot förordnas för den tid som återstår. *hyreshus-, industri-, elproduktions- och specialenheter till och med den 30 juni det år då sådan taxering sker nästa gång. Om en sådan ledamot avgår under den tid som han eller hon har blivit utsedd för, får en annan ledamot förordnas för den tid som återstår.*

Om det medan en värderingsteknisk ledamot deltar i behandlingen av ett mål inträffar en omständighet som medför att förordnandet upphör att gälla, ska förordnandet ändå gälla i det pågående målet.

Denna lag träder i kraft den 1 september 2014.

3 Ärendet och dess beredning

Regeringen beslutade den 31 maj 2012 att ge en särskild utredare i uppdrag att genomföra en översyn av nämndemannasystemet (Dir. 2012:51). Utredningen antog namnet Nämndemannautredningen. Utredningen skulle överväga åtgärder för att skapa ett modernt nämndemannasystem som även i framtiden kan bidra till att upprätthålla allmänhetens förtroende för domstolarna. I uppdraget ingick att överväga åtgärder för att reformera rekryteringsförfarandet, säkerställa att de som tjänstgör som nämndemän är lämpliga för uppdraget, skapa moderna tjänstgörings- och ersättningsvillkor för uppdraget, förbättra informationen till och grundutbildningen av nämndemän samt göra nämndemännens medverkan i domstolarna mer ändamålsenlig.

Uppdraget redovisades i juni 2013 i betänkandet Nämndemannautredningen – breddad rekrytering och kvalificerad medverkan (SOU 2013:49). En sammanfattning av betänkandet finns i *bilaga 1* och betänkandets författningsförslag i relevanta delar finns i *bilaga 2*. Betänkandet har remitterats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i Justitiedepartementet (dnr Ju2013/4701/DOM).

I augusti 2012 överlämnade Bostadstaxeringsutredningen betänkandet Bostadstaxering – avveckling eller förenkling (SOU 2012:52). I betänkandet lämnas bl.a. förslag om att nämndemän i mål om fastighetstaxering inte längre ska utses särskilt. Betänkandets lagförslag i relevanta delar finns i *bilaga 4*. Betänkandet har remitterats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 5*. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i Finansdepartementet (dnr Fi2012/3060/SKA/S1).

Samma dag som denna lagrådsremiss beslutades gav regeringen Statskontoret i uppdrag att ta fram det ytterligare underlag som behövs för ett ställningstagande till om Nämndemannautredningens förslag om ett förändrat rekryteringsförfarande med införande av en s.k. fri kvot bör genomföras. Uppdraget ska redovisas senast den 13 februari 2015.

I denna lagrådsremiss behandlar regeringen Nämndemannautredningens förslag såvitt gäller tidpunkt för val av nämndemän, krav på lämplighet och konkursfrihet, kontroll av laglydnad, utbildning, information, tjänstgöringsfrekvens samt entledigande på grund av olämplighet. Regeringen behandlar även Bostadstaxeringsutredningens förslag avseende nämndemän i mål om fastighetstaxering. Övriga delar av betänkandena bereds vidare i Regeringskansliet.

4 Tidpunkt för val av nämndemän

Regeringens förslag: Val till uppdrag som nämndeman ska hållas året efter det år då ordinarie val till kommun- och landstingsfullmäktige äger rum.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens (se SOU 2013:49 avsnitt 6.4.8).

Remissinstanserna: Alla remissinstanser tillstyrker eller har ingen invändning mot utredningens förslag förutom *Västernorrlands läns landsting* som avstyrker förslaget. *Förvaltningsrätten i Stockholm* framhåller att domstolarna ges bättre utrymme för kontroll, planering, schemaläggning och introduktion om valet förskjuts ett år framåt i tiden. *Göteborgs kommun* anser att en förskjutning av valtidpunkten ger partierna mer tid att arbeta med nomineringarna och att granska kandidaterna. Även *Mölnbals kommun* framhåller de praktiska fördelarna med förslaget. *Sveriges Kommuner och Landsting (SKL)* och *Landsorganisationen i Sverige (LO)* anser att förslaget förbättrar möjligheterna att partiernas rekryteringsprocess når bredare grupper. Bland andra *Stockholms tingsrätt*, *Förvaltningsrätten i Malmö*, *Domstolsverket* och *Nämndemännens riksförbund* delar utredningens uppfattning att en annan valtidpunkt skulle kunna tydliggöra att nämndemannauppdraget inte är ett politiskt uppdrag.

Skälen för regeringens förslag: Nämndemän i tingsrätt utses genom val av kommunfullmäktige. Nämndemän i hovrätt, förvaltningsrätt och kammarrätt utses genom val av landstingsfullmäktige. Rekryteringen av nämndemän sköts av de politiska partierna och det är också de partier som är företrädare i fullmäktige som nominerar kandidater till nämndemannavalen enligt principen om proportionella val. Enligt utredningen sker rekrytering av nämndemän oftast tillsammans med rekrytering till andra förtroendeuppdrag och det är vanligt att personer blir nominerade till förtroendeuppdrag i största allmänhet. Flera partier har som krav att den föreslagna kandidaten ska vara medlem i partiet.

Uppdraget som nämndeman är ett statligt förtroendeuppdrag som fullgörs i domstolarna. Till uppdraget är inte knutet några uppgifter av politisk natur. Inte desto mindre uppfattas det ibland som ett politiskt uppdrag. I media och debatt har kritik också riktats mot det nuvarande rekryterings- och valsystemet på denna punkt. Kritiken riktas främst mot att det är partierna som sköter rekrytering och nominering av nämndemannakandidater och att det är svårt för icke politiskt aktiva att komma i fråga för uppdrag som nämndeman.

Regeringen har tidigare uttalat att det är av central betydelse för förtroendet för nämndemannasystemet att klargöra att nämndemannauppdraget inte är ett partipolitiskt uppdrag, se propositionen Ett stärkt nämndemannainstitut (prop. 2005/06:180 s. 26). Regeringen anser att det fortfarande finns behov av att vidta åtgärder för att tydliggöra att nämndemannauppdraget inte är ett politiskt uppdrag. Ett led i det arbetet skulle vara att bredda rekryteringen utanför den politiska sfären. Som nämns i avsnitt 3 har regeringen gett Statskontoret i uppdrag att utifrån

utredningens förslag om en fri kvot närmare analysera förutsättningarna för en sådan breddad rekrytering.

Som föreslås av utredningen kan ett sätt att tydliggöra att nämndemannauppdraget inte är ett politiskt uppdrag vara att helt separera rekryteringen och tidpunkten för val av nämndemän från tidpunkten för ordinarie val till kommun- och landstingsfullmäktige.

Tidpunkten för nämndemannaval är inte reglerad men äger i praktiken rum på hösten det år då val till kommun- och landstingsfullmäktige hållits. Till följd av att nämndemannavalen är proportionella måste kommuner och landsting efter ett ordinarie val först besätta fullmäktige innan ett nämndemannaval kan hållas. Detta innebär att val av nämndemän ofta förrättas i december månad.

Regeringen anser att det är angeläget att lyfta fram nämndemannauppdragets särställning i förhållande till de politiska förtroendee-uppdragen. Som *Göteborgs kommun* framhåller kan partierna med en senarelagd valtidspunkt arbeta mer fokuserat med rekryteringen av nämndemän och även ha mer tid att granska nämndemännens lämplighet och behörighet. En förlängd tid för rekrytering förbättrar också möjligheterna att nå ut till bredare grupper, vilket även framförs av *SKL* och *LO*. Förutom att tydliggöra nämndemannauppdragets särställning kan också förutsättningarna för en mer ingående lämplighetsprövning och en breddad rekrytering öka genom en senarelagd valtidspunkt.

Att senarelägga tidpunkten för nämndemannavalen till exempelvis året efter valen till kommun- och landstingsfullmäktige skulle också innebära fördelar för domstolarna. Den nuvarande ordningen innebär svårigheter för domstolarna att hinna utbilda nämndemän och dela in dem till tjänstgöring innan tjänstgöringsperioden börjar i januari. Regeringen gör dessutom bedömningen att det ska bli obligatoriskt för nyvalda nämndemän att genomgå utbildning innan tjänstgöringen påbörjas (se avsnitt 5.4). Alltså talar även praktiska skäl för en senarelagd valtidspunkt.

Regeringen anser därför att tidpunkten för val av nämndemän ska skiljas från tidpunkten för ordinarie val till kommun- och landstingsfullmäktige. Val till uppdrag som nämndeman ska hållas året efter det år då ordinarie val till kommun- och landstingsfullmäktige äger rum.

5 Nämndemäns lämplighet för uppdraget

5.1 Ett skärpt krav på lämplighet

<p>Regeringens förslag: Kravet på en nämndemans lämplighet ska skärpas. Till nämndeman får endast den utses som med hänsyn till omdömesförmåga, självständighet, laglydnad och övriga omständigheter är lämplig för uppdraget.</p>

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens (se SOU 2013:49 avsnitt 5.6.1).

Remissinstanserna: Bland andra *Riksdagens ombudsmän, (JO), Stockholms tingsrätt, Västmanlands tingsrätt, Kammarrätten i Göteborg, Karlskoga kommun och Nämndemännens riksförbund* tillstyrker eller har ingen invändning mot utredningens förslag.

Försäkringskassan anser att bestämmelsens nuvarande utformning är tvetydig eftersom ordet bör i sig inbjuda till subjektiva tolkningar. I ljuset av att nämndemännens huvudsakliga uppdrag är att bidra till att skapa förtroende för domstolarna är det motiverat med ett krav på lämplighet. Även *Barnombudsmannen* framhåller att nämndemännens lämplighet är central för allmänhetens förtroende för rättskipningen och därigenom även barn och ungdomars förtroende för denna. Enligt *Barnombudsmannen* vore det också intressant med en djupare diskussion av om det bör ställas ytterligare lämplighetskrav för presumtiva nämndemän i förhållande till barn och ungdomar i rättsprocessen. *SKL* anser att även domstolarnas ansvar för lämplighetsbedömningen och kontroll av nämndemän bör förtydligas. *Svea hovrätt* föreslår, liksom *Stockholms tingsrätt*, att domstolarna inför omval av en nämndeman som tjänstgör vid domstolen bör yttra sig till fullmäktige om nämndemannens lämplighet för uppdraget.

Skälen för regeringens förslag: Genom att som allmänhetens representanter utöva insyn i den dömande verksamheten bidrar nämndemännen till att upprätthålla allmänhetens förtroende för domstolarna. För att detta syfte ska uppnås måste de nämndemän som tjänstgör i domstolarna vara lämpliga för uppdraget. Genom lagstiftning som trädde i kraft den 1 juli 2006 infördes ett lämplighetskrav för nämndemän. Enligt detta bör endast den utses till nämndeman som med hänsyn till omdömesförmåga, självständighet, laglydnad och övriga omständigheter är lämplig för uppdraget. Lämplighetskravet utarbetades utifrån det lämplighetskrav som gäller för jurymän (12 kap. 5 § tryckfrihetsförordningen). Även tidigare ansvarade valförsamlingarna för att endast lämpliga personer utsågs till nämndemän men utan formella regler om detta.

Utredningen föreslår att kravet på lämplighet skärps på så sätt att endast den som är lämplig för uppdraget får utses till nämndeman. Enligt utredningen ger dagens ordalydelse av bestämmelsen utrymme för att göra avvikelser från grundkravet på lämplighet. Även *Försäkringskassan* anför liknande invändningar mot dagens ordning.

Kravet på lämplighet är av central betydelse för förtroendet för domstolarna. Ansvar för att lämpligheten prövas ligger på valförsamlingarna. För att tydliggöra både kravet på lämplighet och ansvaret hos de väljande organen för denna prövning anser regeringen, liksom remissinstanserna, att lämplighetskravet bör skärpas. *SKL* anser att även domstolarnas ansvar för lämplighetsbedömningen och kontrollen av nämndemän bör förtydligas. Genom de förslag som regeringen lägger fram i avsnitt 5.2 får domstolarna ett ansvar att kontrollera nämndemäns lämplighet i fråga om laglydnad. Därutöver har domstolarna ett ansvar för att entlediga olämpliga nämndemän (se vidare avsnitt 5.7). Regeringen ser inte behov av att ge domstolarna ytterligare ansvar för prövning eller kontroll av nämndemäns lämplighet utan bedömer att nuvarande ansvarsfördelning är ändamålsenlig. *Barnombudsmannen* efterlyser en diskussion om det bör införas ytterligare lämplighetskrav

för presumtiva nämndemän i förhållande till barn och ungdomar i rättsprocessen. Regeringen anser att barn- och ungdomsfrågor kan vara exempel på frågor som bör belysas i utbildningen av nämndemän. Det är dock viktigt att nämndemän förblir lekmän som har att utöva insyn i domstolarna och i övrigt vara lämpliga att tjänstgöra i alla förekommande mål vid den egna domstolen. Ytterligare lämplighetskrav i förhållande till vissa kategorier av personer eller särintressen kan motverka detta.

Svea hovrätt föreslår, liksom *Stockholms tingsrätt*, att domstolarna inför omval av en nämndeman som tjänstgör vid domstolen bör yttra sig till fullmäktige om nämndemannens lämplighet för uppdraget. I fråga om en enskild nämndemans lämplighet anser regeringen, liksom utredningen, att en ordning med återkoppling från domstolarna är förknippad med vissa svårigheter. Olämplighet under tjänstgöringstiden bör ha framförts till den enskilde nämndemannen och, beroende på dignitet, ha föranlett samtal med domstolen, avstängning eller entledigande. Vid entledigande och avstängning ska domstolen fatta ett formellt beslut som den enskilde kan överklaga till Överklagandenämnden för nämndemannauppdrag. För att inte undergräva gällande system för hantering av olämplighet hos en nämndeman bör domstolarna således enbart återkoppla sådan information som har kommunicerats med nämndemannen i fråga. Regeringen anser inte att formerna för denna återkoppling bör regleras.

5.2 Kontroll av laglydnad

Regeringens förslag: Domstolen ska i fråga om laglydnad kontrollera lämpligheten hos den som har utsetts till nämndeman.

Regeringens bedömning: Domstolen bör vid kontroll av nämndemäns laglydnad ha möjlighet att begära utdrag ur belastningsregistret.

Utredningens förslag överensstämmer i sak med regeringens. Utredningen lämnar dock inget lagförslag utan endast förslag till förordningsändringar. Utredningen föreslår att domstolarna efter valet ska kontrollera utdrag ur belastningsregistret på nämndemännen och att denna kontroll ska vara en del av lämplighetsprövningen inom ramen för det ansöknings- och rekryteringsförfarande som föreslås av utredningen. Utredningen överväger i detta sammanhang att lägga uppgiften att begära utdrag ur belastningsregistret på tjänstemannaorganisationen i kommuner och landsting alternativt att den uppgiften ska åligga den enskilde (se SOU 2013:49 avsnitt 6.4.6).

Remissinstanserna: Bland andra *JO*, *Hovrätten för Nedre Norrland*, *Södertörns tingsrätt*, *Barnombudsmannen* och *Nämndemännens riksförbund* tillstyrker eller har ingen invändning mot utredningens förslag att nyvalda och omvalda nämndemän ska kontrolleras genom utdrag ur belastningsregistret. Eftersom förslaget lämnas inom ramen för ett nytt ansöknings- och rekryteringsförfarande har flera remissinstanser, däribland *Svea hovrätt*, *Hovrätten för Västra Sverige*, *Förvaltningsrätten*

i Stockholm och Överklagandenämnden för nämndemannauppdrag synpunkter på vem som bör göra kontrollen i belastningsregistret. Hovrätten för Västra Sverige och Uddevalla tingsrätt ifrågasätter lämpligheten i att en kontroll i belastningsregistret görs av domstolen efter att nämndemännen har valts. Förvaltningsrätten i Stockholm framhåller att det är viktigt att registerutdrag begärs i ett så sent skede som möjligt. Hovrätten för Västra Sverige anser att domstolen inte bör ha möjlighet att överpröva fullmäktiges bedömning av en person som trots tidigare brottslighet bedömts lämplig. Det påpekas av Svea hovrätt att det krävs författningsstöd för att domstolarna ska ha rätt att hantera uppgifter ur belastningsregistret för ändamålet att kontrollera om nämndemännen dömts för brott.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Ska nämndemän kontrolleras i belastningsregistret?

Allmänhetens förtroende och legitimiteten för lekmanamedverkan i den dömande verksamheten är beroende av att de personer som utses till nämndemän är lämpliga för uppdraget. Kriterierna som ligger till grund för lämplighetsprövningen är bl.a. omdömesförmåga, självständighet och laglydnad. Om en person inte i alla avseenden uppfyller kraven på lämplighet får han eller hon, enligt regeringens förslag, inte väljas till nämndeman. Ansvaret för denna prövning ligger hos de väljande organen.

Även om det är de väljande organen som har det formella ansvaret för lämplighetsprövningen utförs den i praktiken av de partier som har att nominera kandidater till nämndemannavalet. Ofta är det personkännedom som ligger till grund för prövningen, ibland i kombination med referenstagning eller intervjuer. Trots avsaknad av möjlighet att begära utdrag ur belastningsregistret på de personer som avses komma i fråga för uppdrag som nämndeman är det ovanligt att det i domstolarna tjänstgör nämndemän som dömts för brott. Över tid har det dock i några fall upptäckts brottslighet hos nämndemän vilket medfört att den enskilde nämndemannens lämplighet har satts i fråga. En sådan händelse kan allvarligt skada allmänhetens förtroende för den dömande verksamheten. En granskning av ett utdrag ur belastningsregistret kan därför vara ett komplement till den lämplighetsprövning som görs i dag för att säkerställa att det i landets domstolar inte tjänstgör nämndemän som dömts för brott. Denna ordning gäller i dag för den som Domstolsverket avser att anställa som tings- eller förvaltningsrättsnotarie och den som Domarnämnden i ett ärende om anställning som ordinarie domare eller hyresråd avser att föra upp på förslag. Regeringen anser, liksom remissinstanserna, att lämplighetsprövningen av nämndemän därför ska kompletteras med en kontroll av utdrag ur belastningsregistret. Regeringen återkommer i förordning med en bestämmelse som ger denna möjlighet. Detta bör ske trots att utredningens förslag i övrigt i fråga om ett nytt ansöknings- och rekryteringsförfarande inte genomförs nu utan bereds vidare i Regeringskansliet.

Vem ska begära utdrag ur belastningsregistret?

Eftersom det är de väljande organen som har det formella ansvaret för lämplighetsprövningen kan det synas naturligt att lägga uppgiften att göra en kontroll i belastningsregistret på dem. Fullmäktige har emellertid i praktiken ingen eller liten möjlighet att göra en egen lämplighetsprövning utan denna görs som framgått ovan av partierna. Att ge behörighet att begära utdrag ur belastningsregistret till alla partier som är representerade i landets kommun- och landstingsfullmäktige är inte lämpligt. En lagstadgad skyldighet för den som blir nominerad av ett parti att ge in ett utdrag ur belastningsregistret till partiet eller fullmäktige bedöms inte heller vara en lämplig ordning. Det krävs också särskild kompetens för att bedöma de uppgifter som finns i belastningsregistret och, i förekommande fall, inhämtade domar. Regeringen anser att det inom det nuvarande systemet för rekrytering och nominering av nämndemän saknas förutsättningar för att ta om hand och bedöma de uppgifter som en registerkontroll kan medföra. Sådan kompetens finns dock hos domstolarna och uppgiften att begära utdrag ur belastningsregistret bör därför i stället läggas på dem. Som framhålls av utredningen har domstolarna rutiner för att hantera känsliga uppgifter av detta slag. Domstolarna är också väl skickade att bedöma de uppgifter som ett utdrag kan innehålla i fråga om brottslighet. Det bör alltså vara en uppgift för domstolarna att begära utdrag ur belastningsregistret på nämndemän. En sådan begäran bör hanteras som ett administrativt ärende hos domstolen.

När ska ett utdrag ur belastningsregistret begäras?

Utredningen föreslår att domstolarna ska göra en registerkontroll efter att nämndemännen har utsetts. Bland andra *Hovrätten för Västra Sverige* och *Uddevalla tingsrätt* har ifrågasatt lämpligheten av att denna kontroll görs av domstolen efter att nämndemännen har utsetts. Belastningsregisterutdrag på notarier och ordinarie domare begärs innan dessa anställs respektive utnämns. Som framgått ovan ser regeringen dock svårigheter med en tidigare utförd registerkontroll när det gäller nämndemän. Med en kontroll som ligger efter att nämndemännen har utsetts blir följden, om det framkommer att nämndemannen är dömd för brott, att domstolen får pröva om ett entledigande ska ske. Domstolen bör vid den prövningen kunna beakta samtliga föreliggande omständigheter som framkommit vid kontrollen av laglydnad oavsett om dessa varit kända vid valet av nämndemannen. Farhågan att det skulle bli vanligt förekommande att redan utsedda nämndemän entledigas på grund av brott ska inte överdrivas. Erfarenheten från Finland, som har ett motsvarande system, visar att antalet fall av entledigande är relativt få. Enligt utredningen kan en förklaring till detta vara att nämndemannakandidaterna är upplysta om att en registerkontroll kommer att göras. Det saknas anledning att tro att inte samma effekt kan uppnås i Sverige. Det är därför viktigt att varje nämndeman inför valet är informerad om att ett belastningsregisterutdrag kommer att begäras in.

En registerkontroll av domstolen bör således göras efter att nämndemännen valts av fullmäktige men före påbörjad tjänstgöring, t.ex. i anslutning till att domstolarna får uppgift om vilka nämndemän som ska

tjänstgöra kommande period. För att uppfylla sitt syfte ska kontrollen omfatta både nyvalda och omvalda nämndemän. Regeringen avser att reglera dessa frågor i förordning.

Regeringen anser sammanfattningsvis att domstolarna i fråga om laglydnad ska kontrollera lämpligheten hos den som har utsetts till nämndeman och att detta, i likhet med vad som anförs av *Svea hovrätt*, bör lagregleras. Regeringen anser också att kontrollen ska ske genom ett utdrag ur belastningsregistret. Framkommer det vid kontrollen att en nämndeman är dömd för brott blir det domstolens uppgift att pröva om det föranleder ett entledigande.

5.3 Konkursfrihet som behörighetskrav

Regeringens förslag: Konkursfrihet ska införas som ett behörighetskrav för nämndemän i stället för att beaktas vid lämplighetsprövningen.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens (se SOU 2013:49 avsnitt 5.6.2).

Remissinstanserna: Alla remissinstanser tillstyrker eller har ingen invändning mot utredningens förslag. *Göteborgs tingsrätt*, *Förvaltningsrätten i Stockholm* och *Domstolsverket* framhåller att bestämmelserna om nämndemäns behörighet vid ändrad folkbokföring bör ses över.

Skälen för regeringens förslag: För att kunna komma i fråga för anställning som lagfaren domare och för uppdrag som nämndeman ska ett antal behörighetskrav vara uppfyllda. För både lagfarna domare och nämndemän uppställs bl.a. krav på svenskt medborgarskap och frihet från förvaltarskap. När det gäller konkursfrihet skiljer sig dock kraven för lagfarna domare och nämndemän åt. För lagfarna domare är konkursfrihet ett behörighetskrav enligt 4 kap. 1 § andra stycket rättegångsbalken (RB). Detta gäller för såväl ordinarie som icke ordinarie domare. En person som är i konkurstillstånd får således inte utses till eller tjänstgöra som domare. Motsvarande gäller även för till exempel ledamöter och föredragande i allmän förvaltningsdomstol, jfr 28 § lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar (LAFD).

En nämndemans eventuella konkurstillstånd ska däremot i stället beaktas inom ramen för den lämplighetsprövning som görs inför val av nämndemän. En person som befinner sig i konkurstillstånd bör inte väljas som nämndeman och ett sådant tillstånd får också anses rymmas under sådana förhållanden som visar att en person är uppenbart olämplig för uppdrag som nämndeman (prop. 2005/06:180 s. 40). Det är dock inte fråga om något absolut krav för behörighet.

Fram till 1969 var konkursfrihet ett behörighetskrav för nämndemän. Kravet togs bort i samband med att motsvarande krav togs bort som villkor för behörighet till riksdagsmannauppslag och kommunala förtroendeuppdrag. Motiveringen var att bestämmelsen om konkursfrihet som valbarhetskrav för nämndemän ansågs ha visst samband med reglerna om valbarhet till förtroendeuppdrag, se Kungl. Maj:ts

proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken m.m. (prop. 1969:44 s. 378).

Nämndemannauppdraget är inte något politiskt förtroendeuppdrag. Regeringen anser att det saknas skäl för att i behörighetshänseende likställa nämndemän med politiskt förtroendevalda. Det ligger i stället närmare till hands att likställa nämndemän med lagfarna domare i fråga om behörighetskrav av detta slag. En domare som är i konkurstillstånd kan skada förtroendet för domstolarna oavsett om denne är lagfaren eller icke lagfaren. Konkursfrihet är vidare en lätt kontrollerbar uppgift som till sin karaktär är jämförbar med andra behörighetskrav såsom medborgarskap, förvaltarfrihet och folkbokföringsort. Något utrymme för lämplighetsöverbäganden avseende ett konkurstillstånd finns knappast heller. Regeringen anser därför att konkursfrihet ska vara ett behörighetskrav även för nämndemän. Konkursfrihet kan kontrolleras genom t.ex. ett utdrag ur konkursregistret som tillhandahålls av Bolagsverket.

Vad gäller synpunkter från *Göteborgs tingsrätt*, *Förvaltningsrätten i Stockholm* och *Domstolsverket* om behov av en översyn av bestämmelserna om en nämndemans behörighet vid ändrad folkbokföring konstaterar regeringen att detta inte kan göras inom ramen för nu aktuellt lagstiftningsärende.

5.4 Utbildning

Regeringens bedömning: Det bör vara obligatoriskt för en nyvald nämndeman att genomgå introduktionsutbildning innan tjänstgöringen påbörjas. Det bör även vara obligatoriskt för en omvald nämndeman att genomgå repetitionsutbildning inom sex månader efter tillträdet.

Varje domstol bör, i samråd med Domstolsverket, ansvara för att det anordnas sådana utbildningar för nämndemän.

I utbildningarna för lagfarna domare bör utbildningsmoment som tar sikte på nämndemannamedverkan ingå.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens (se SOU 2013:49 avsnitt 9.4.3).

Remissinstanserna: En stor majoritet av remissinstanserna tillstyrker eller har ingen invändning mot förslaget om obligatorisk introduktions- respektive repetitionsutbildning för nämndemän. Bland dessa finns *Hovrätten över Skåne och Blekinge*, *Jönköpings tingsrätt*, *Kammarrätten i Göteborg*, *Förvaltningsrätten i Malmö*, *Domstolsverket*, *Karlskoga kommun*, *SKL* och *Nämndemännens riksförbund*. *Södertälje tingsrätt* avstyrker förslaget och anser att det mot bakgrund av denna domstols storlek är omöjligt att organisera utbildning i den utsträckning som föreslås. Liknande synpunkter framförs av *Umeå tingsrätt*. *Linköpings tingsrätt* har svårt att se att den som tjänstgjort som nämndeman under fyra år har ett så starkt behov av repetitionsutbildning att utbildningen bör göras obligatorisk. Några remissinstanser, bland andra *Södertörns tingsrätt* och *Förvaltningsrätten i Malmö*, pekar på ett behov av en centraliserad utbildning. *Domstolsverket* ser positivt på att bistå

domstolarna med att ta fram underlag för en obligatorisk repetitionsutbildning.

De remissinstanser som uttalar sig särskilt om utbildningsmoment för lagfarna domare om nämndemannamedverkan, bland andra *Nämndemännens riksförbund* och *Sveriges Domareförbund*, är positiva till utredningens bedömning. Enligt *Domstolsverket* är det möjligt att inom ramen för Domstolsakademins utbildningar om domarrollen tillhandahålla specifika utbildningsmoment som tar sikte på nämndemannamedverkan.

Skälen för regeringens bedömning: Nämndemän deltar i dömandet som lekmän. För rollen som lekman ställs inte krav på kunskaper i det för målet eller ärendet relevanta rättsområdet. Den juridiska expertisen bidrar i stället den lagfarne domaren med. Nämndemannauppgiftet innebär inte desto mindre ett stort ansvar. Nämndemännen är allmänhetens representanter i domstolen och har den betydelsefulla uppgiften att utöva insyn. Vidare har en nämndeman individuell rösträtt, precis som den lagfarne domaren, och därmed ett långtgående ansvar för rättens avgörande. Enligt regeringen är det av största vikt att nämndemännen har kompetens att utföra sitt uppdrag på det sätt lagstiftaren har avsett. Uppdraget förutsätter kunskaper om bl.a. etiska frågor samt sekretess- och jävsbestämmelser. Brister i dessa avseenden kan få allvarliga konsekvenser för såväl parter, den enskilde nämndemannen och domstolen som för allmänhetens förtroende för den dömande verksamheten i stort.

Enligt utredningens kartläggning hålls det vid nästan alla domstolar introduktionsutbildning för nämndemän i samband med att en ny tjänstgöringsperiod inleds. När det gäller nämndemän som tillkommer under en tjänstgöringsperiod får däremot endast ett fåtal samma utbildning som de som tillträder vid tjänstgöringsperiodens början. Vid de utbildningar som erbjuds varierar nämndemännens deltagandefrekvens stort mellan olika domstolar. Det finns således ett antal nämndemän som tjänstgör utan att ha deltagit i utbildning i frågor som är betydelsefulla för uppdraget. Regeringen anser, i likhet med utredningen och merparten av remissinstanserna, att det är angeläget att samtliga nämndemän deltar i utbildningen. En genomförd utbildning är, tillsammans med en omsorgsfull lämplighetskontroll, en viktig kvalitetssäkring inför ett uppdrag som nämndeman. Introduktionsutbildningen bör därför göras obligatorisk och genomföras innan de nyvalda nämndemännen kallas till tjänstgöring vid domstolen.

Många nämndemän innehar sitt uppdrag under mer än en tjänstgöringsperiod. Introduktionsutbildningen kommer således för många nämndemän så småningom att ligga relativt långt tillbaka i tiden. För att säkerställa att även omvalda nämndemän upprätthåller en god kunskapsnivå vad gäller bl.a. sekretess- och jävsbestämmelser anser regeringen att en obligatorisk repetitionsutbildning bör införas. Behovet av att en sådan utbildning genomförs innan tjänstgöringen påbörjas är dock inte lika framträdande som när det gäller nyvalda nämndemän. För omvalda nämndemän bör det därför vara tillräckligt att de går repetitionsutbildning inom sex månader efter tillträdet.

Även om utbildningen för nämndemän bör vara obligatorisk är den inte ett behörighetskrav för uppdraget som nämndeman och har enligt regeringens bedömning inte någon inverkan på rättens domförhet.

Ansvaret för att nämndemän ges introduktionsutbildning ligger på den enskilda domstolen. Den enskilda domstolen bör även ha ansvaret för att repetitionsutbildning genomförs. Det bör dock vara en uppgift för Domstolsverket att ta fram underlag till utbildningarna. Regeringen anser i likhet med *Södertörns tingsrätt* att en sådan ordning – utöver effektivitetsvinster och kostnadsbesparingar – medför att utbildningarnas enhetlighet och kvalitet lättare kan säkerställas. Med hänsyn till inte minst de mindre domstolarnas förutsättningar att genomföra både introduktions- och repetitionsutbildning kan det som *Domstolsverket* påpekar vara nödvändigt att komplettera utbildningarna med en e-utbildning och annat digitalt material för att på så sätt öka flexibiliteten och avlasta domstolarnas personal. Regeringen planerar att ge ett uppdrag till Domstolsverket i detta avseende. Domstolarna bör även kunna samverka vid genomförandet av utbildningarna.

Regeringen avser också återkomma i förordning med bestämmelser om obligatorisk introduktions- och repetitionsutbildning.

För att nämndemannasystemet ska fungera så bra som möjligt behöver även juristdomarna utbildning om nämndemannamedverkan. De lagfarna domarna har i rollen som rättens ordförande betydelse för nämndemännens delaktighet i avgörandena. Ett gott arbetsklimat mellan rättens ledamöter med bra information, vägledning och bemötande av nämndemännen gynnar kvaliteten i den dömande verksamheten och i förlängningen också nämndemannauppdragets status och attraktionskraft. Regeringen gör mot denna bakgrund bedömningen att det i utbildningarna för lagfarna domare bör ingå utbildningsmoment som rör nämndemannamedverkan.

5.5 Information

Regeringens bedömning: Särskilda informationsinsatser bör genomföras inför rekrytering av nya nämndemän. Ansvaret för informationsinsatserna bör ligga på Domstolsverket.

Utredningens bedömning överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen anser att ansvaret för att informera om nämndemannauppdraget inför rekrytering av nya nämndemän ska ligga på de enskilda domstolarna (se SOU 2013:49 avsnitt 9.4.2).

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna, bland andra *Stockholms tingsrätt* och *Statskontoret*, instämmer i eller invänder inte mot utredningens bedömning. *Domstolsverket* ser positivt på att ha en övergripande och samordnande roll i informationsarbetet gällande nämndemannauppdraget men betonar att kommunikationsinsatser till olika prioriterade målgrupper måste ske kontinuerligt över tid. *Svea hovrätt* anser att det är ändamålsenligt att domstolarna, tillsammans med Domstolsverket, tar ett ansvar för den aktuella informationens innehåll och spridning. *Jönköpings tingsrätt* och *Umeå tingsrätt* invänder mot bedömningen att domstolarna bör ta ett särskilt ansvar för informationens innehåll och spridning och menar att de varken har kunskap eller resurser att driva informationskampanjer.

Skälen för regeringens bedömning: Regeringen tar i denna lagrådsremiss inte ställning till utredningens förslag om ett förändrat rekryteringsförfarande med införande av en fri kvot. Syftet med förslaget om fri kvot är att bredda rekryteringskretsen och förnygra nämndemanna-kåren. Enligt regeringens uppfattning är det dock även inom ramen för nuvarande rekryteringssystem angeläget att få till stånd en bredare rekrytering av nämndemän. Strävan bör inte minst vara att åstadkomma en förnygring av nämndemannakåren. Det finns även ett starkt stöd hos remissinstanserna för en breddad rekrytering, också bland de remissinstanser som avstyrker utredningens förslag om en fri kvot.

Ett viktigt medel för att nå ut till ett brett spektrum av kandidater till nämndemannauppdraget är att genomföra informationsinsatser inför ett nämndemannaval. Domstolsverket har i samband med nämndemannavalen år 2006 och 2010 haft i uppdrag att genomföra särskilda informationsinsatser såväl gentemot de nominerande och väljande organen som gentemot allmänheten, i syfte att få till stånd en bredare rekrytering av nämndemän. Domstolsverket har bl.a. getts i uppgift att ta fram ett informationsmaterial som vänder sig till de nominerande och väljande organen med dels uppgifter om nämndemannakårens sammansättning, dels en uppmaning att i rekryteringsarbetet försöka nå sådana grupper som är underrepresenterade i nämndemannakåren. Regeringen kan dock konstatera att äldre åldersgrupper fortfarande är överrepresenterade i nämndemannakåren och att rekrytering sker i princip enbart inom partierna. De nominerande och väljande organen bör därför ges tydlig information om innebörden av kravet på en allsidig sammansättning av nämndemannakåren och att nämndemannauppdraget inte är ett politiskt uppdrag, men också om vad det innebär att vara nämndeman.

I tidigare uppdrag till Domstolsverket har även ingått att ge allmänheten information om vad ett nämndemannauppdrag innebär, vilka villkor som gäller för uppdraget, vilka grupper som är underrepresenterade i nämndemannakåren och hur man går till väga för att anmäla intresse för uppdraget. Regeringen anser i likhet med utredningen att förutom att nå ut till nya grupper är ett viktigt syfte med informationen att i förväg tydliggöra vilka krav som ställs på nämndemän och villkoren för uppdraget. Eftersom det förekommer att nämndemän lämnar sina uppdrag i förtid på grund av att uppdraget och förutsättningarna för det inte motsvarar förväntningarna är det angeläget att ytterligare utveckla informationens spridning och innehåll.

Utredningen gör bedömningen att det är de enskilda domstolarna som har den bästa kunskapen om dessa förhållanden och som bör ta ett särskilt ansvar för informationsinsatserna och att Domstolsverket bör ges en övergripande och stödjande roll i arbetet. Regeringen anser att det kan finnas anledning att involvera enskilda domstolar eller företrädare för dessa i informationsinsatser rörande nämndemannauppdraget. Vidare bör t.ex. frågor från potentiella kandidater till nämndemannauppdrag om sådant som rör arbetet vid en enskild domstol naturligen besvaras av den berörda domstolen. Däremot kan det enligt regeringen ifrågasättas om de enskilda domstolarnas ansvar bör vara så långtgående som utredningen föreslår. Som bland andra *Jönköpings tingsrätt* påpekar är det även från effektivitetssynpunkt lämpligare att ansvaret för informationens spridning och innehåll ligger på den centrala förvaltningsmyndigheten än

på enskilda domstolar. Regeringen gör därför bedömningen att liksom vid tidigare nämndemannaval bör Domstolsverket ges detta ansvar. Regeringen planerar att återkomma med ett uppdrag till Domstolsverket i detta avseende.

Förutom koncentrerade informationsinsatser inför nämndemannaval anser regeringen, i likhet med *Domstolsverket*, att arbetet med att rekrytera lämpliga och engagerade nämndemän bör ske kontinuerligt över tid. I detta arbete bör, förutom Domstolsverket och domstolarna, även de nominerande och väljande organen vara delaktiga.

5.6 Tjänstgöringsfrekvens

Regeringens bedömning: Det bör inte införas någon reglering av hur många dagar en nämndeman bör tjänstgöra.

Utredningens förslag överensstämmer inte med regeringens bedömning. Utredningen föreslår att det ska införas bestämmelser i förordning om att tingsrätten och förvaltningsrätten bör eftersträva att varje nämndeman tjänstgör åtta dagar och inte, annat än om särskilda skäl föreligger, fler än tjugofem dagar under ett kalenderår (se SOU 2013:49 avsnitt 8.5.3).

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna som uttalar sig i frågan tillstyrker förslaget. Till dessa hör bland andra *Karlskoga kommun*, *Västernorrlands läns landsting*, *LO* och *Nämndemännens riksförbund*. *Domstolsverket* tillstyrker förslaget men pekar på att det medför ett stort behov av ett administrativt systemstöd för schemaläggning av tjänstgöring för nämndemän. Flera domstolar, bland andra *Södertälje tingsrätt*, *Jönköpings tingsrätt* och *Förvaltningsrätten i Malmö*, avstyrker förslaget och framhåller att det medför svårigheter och administrativt merarbete för domstolarna. Även *Statskontoret* avstyrker förslaget på denna grund. Några remissinstanser, bland andra *Malmö tingsrätt* och *Nämndemännens riksförbund*, anser att den övre tidsgränsen i många fall kan bli svår att efterleva med hänsyn till den stora andelen mål med lång förhandlingstid. *Hovrätten för Västra Sverige*, *Linköpings tingsrätt* och *Kammarrätten i Stockholm* avstyrker detaljerade bestämmelser om tjänstgöringens omfattning, men ser positivt på en målsättning när det gäller tjänstgöringsfrekvens. Kammarrätten anser dock, i likhet med *Förvaltningsrätten i Malmö*, att det bör undvikas att i författning ta in bestämmelser som har karaktären av målsättningar. *Malmö tingsrätt* framför synpunkter på förslagets närmare utformning.

Skälen för regeringens bedömning: Tingsrätt, hovrätt, förvaltningsrätt och kammarrätt fördelar tjänstgöringen mellan de nämndemän som finns vid respektive domstol efter samråd med nämndemännen (1 kap. 4 § andra stycket och 2 kap. 4 b § andra stycket RB samt 17 § fjärde stycket respektive 13 § LAFD). Vid val av nämndemän ska eftersträvas att nämndemannakåren får en allsidig sammansättning med hänsyn till ålder, kön, etnisk bakgrund och yrke (4 kap. 7 § RB respektive 19 § LAFD). Principerna om en allsidig sammansättning är avsedda att vara

vägledande även för domstolarna när de lägger upp tjänstgöringsschema för nämndemännen, se propositionen Om val av nämndemän, m.m. (prop. 1987/88:138 s. 16).

Enligt statistikuppgifter från Domstolsverket ökar det genomsnittliga antalet tjänstgöringsdagar per år med stigande ålder bland nämndemännen. År 2012 tjänstgjorde t.ex. nämndemän i åldersgruppen 18–25 år i genomsnitt 7,7 dagar, medan de nämndemän som var äldre än 65 år hade en tjänstgöringsfrekvens om i genomsnitt 20 dagar.

Utredningen framhåller att frågan om tjänstgöringsfrekvens innefattar flera aspekter. En väsentlig aspekt är att syftet med en allsidig sammansättning går förlorad om inte alla nämndemän deltar i dömandet i ungefär samma omfattning. En annan aspekt är att kravet på tjänstgöring påverkar möjligheterna att rekrytera nämndemän, inte minst yngre och yrkesverksamma personer. Ytterligare en aspekt är att en för hög tjänstgöringsgrad riskerar att urholka begreppet lekmanamedverkan. Regeringen instämmer i att dessa aspekter talar för en jämn och rimlig tjänstgöringsfrekvens. Vidare anser regeringen att en nedre gräns om åtta dagar och en övre gräns om tjugofem dagar per kalenderår framstår som väl avvägda för hur mycket en nämndeman i normalfallet förväntas tjänstgöra.

En särskild fråga är om tjänstgöringsfrekvensen bör regleras i författning. Principerna om en allsidig sammansättning ska redan enligt nuvarande ordning beaktas av domstolarna vid fördelning av tjänstgöringstillfällen mellan nämndemännen. Den statistik som inhämtats visar att den genomsnittliga tjänstgöringsfrekvensen i princip ligger inom det spann som får anses rimligt. Enligt regeringen bör det vidare beaktas att det i domstolarna förekommer omfattande mål som pågår under lång tid och som kräver medverkan av nämndemän under ett stort antal tjänstgöringsdagar. Det förekommer dessutom brådskande mål, där det kan finnas behov att kalla in nämndemän med kort varsel. Domstolarna måste i sådana mål ha möjlighet att kalla de nämndemän som kan ställa upp under dessa förutsättningar. Även om tjänstgöringsfrekvensen inte görs absolut ser regeringen en risk för att de föreslagna reglerna kommer att utgöra ett hinder i den dömande verksamheten. Till detta kommer det administrativa merarbete sådana regler skulle medföra för domstolarna. Regeringen anser mot denna bakgrund att utredningens förslag om en författningsreglerad tjänstgöringsfrekvens inte bör genomföras. En tjänstgöringsfrekvens på mellan åtta och tjugofem dagar per kalenderår bör inte desto mindre fungera som ett lämpligt riktmärke vid domstolarnas schemaläggning. Det bedöms emellertid i enskilda fall kunna bli aktuellt med avvikelser från både den undre och den övre gränsen.

Som anges i avsnitt 5.5 anser regeringen att det är viktigt att det i informationsinsatserna inför nämndemannaval tydliggörs vilka krav som ställs på nämndemän och villkoren för uppdraget. Av informationen bör tydligt framgå i vilken omfattning en nämndeman normalt förväntas tjänstgöra. Informationen måste finnas tillgänglig tidigt i rekryteringsprocessen och vara väl känd även för de nominerande och väljande organen. Tjänstgöringsfrekvensen bör inte bara framgå av information inför nämndemannavalet, utan även av annan information som tas fram om nämndemannauppdraget.

5.7 Entledigande på grund av olämplighet

Regeringens förslag: Domstolen ska entlediga en nämndeman som genom att begå brott eller på annat sätt har visat sig olämplig för uppdraget.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens (se SOU 2013:49 avsnitt 7.5.3).

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser, förutom *Hovrätten för Västra Sverige* och *Överklagandenämnden för nämndemannauppdrag*, tillstyrker förslaget eller invänder inte mot det. Hovrätten för Västra Sverige och Överklagandenämnden för nämndemannauppdrag ifrågasätter utredningens bedömning att det bör krävas mindre för att entlediga en nämndeman än att skilja en ordinarie domare från anställningen. Med hänsyn till att en nämndeman är att betrakta som en självständig domare när han eller hon deltar i den dömande verksamheten, och till att nuvarande regler tycks ha gett tillräckliga möjligheter att entlediga olämpliga nämndemän, avstyrker hovrätten och överklagandenämnden förslaget. Överklagandenämnden och *Försäkringskassan* anser att det bör tydliggöras vilka omständigheter som kan utgöra grund för ett entledigande.

Skälen för regeringens förslag

Entledigande på grund av olämplighet

Enligt nuvarande ordning, som infördes år 2006, ska domstolen entlediga en nämndeman som genom att begå brott eller på annat sätt har visat sig uppenbart olämplig för uppdraget (4 kap. 8 § andra stycket RB och 21 § andra stycket LAFD). Vid utformningen av regeln har beaktats att en nämndeman som deltar i den dömande verksamheten är en självständig domare som liksom en juristdomare har individuell rösträtt (prop. 2005/06:180 s. 39). Utgångspunkten för grunderna för entledigande av nämndemän har därför varit vad som gäller för ordinarie domare i fråga om skiljande från anställningen.

Utredningen föreslår att förutsättningarna för entledigande av nämndemän ska förändras. Det huvudsakliga argumentet för utredningens förslag är att lekmanamedverkan främst är en förtroendefråga och att det då inte får finnas tvivel om den enskilde nämndemannens lämplighet. Utredningen pekar vidare på att den som söker anställning som ordinarie domare går igenom en omfattande prövning, medan prövningen av en nämndeman inför ett val med nödvändighet är mer begränsad. Ytterligare ett argument som enligt utredningen kan tala för att nämndemän i fråga om entledigande inte ska vara likställda juristdomaren är att en nämndeman inte är beroende av sitt uppdrag för sin försörjning.

Regeringen anser att grunderna för entledigande av nämndemän måste tillgodose högt ställda krav på rättssäkerhet. Som uttalades vid införandet av reglerna om entledigande får inte ens misstanke uppkomma om att en nämndeman entledigas för att han eller hon uppfattas som misshaglig (prop. 2005/06:180 s. 39). Det finns dock olikheter mellan uppdraget som nämndeman och anställningen som ordinarie domare som enligt

regeringen kan motivera skillnader i fråga om förutsättningarna för entledigande respektive skiljande från anställning. En nämndeman har ett tidsbegränsat uppdrag, medan en ordinarie domare har en fullmaktsanställning med ett förstärkt anställningsskydd av sådan konstitutionell betydelse att det regleras i grundlag. En ordinarie domares centrala uppgift är att utföra domstolarnas rättskipningsuppgifter, medan syftet med nämndemannamedverkan i dömandet framför allt är att bidra till att allmänhetens förtroende för domstolarnas verksamhet upprätthålls. För att syftet med medverkan av nämndemän ska uppfyllas måste de personer som verkar som nämndemän vara väl lämpade för uppdraget så att allmänheten känner förtroende för dem. Som framgår av avsnitt 5.1 föreslår regeringen att det införs ett uttryckligt krav på att endast den som är lämplig får utses till nämndeman. Enligt regeringens uppfattning är det inte tillräckligt att kravet på lämplighet är uppfyllt vid valet till nämndeman. En nämndeman måste vara lämplig för sitt uppdrag under hela tjänstgöringstiden. *Hovrätten för Västra Sverige* och *Överklagandenämnden för nämndemannauppdrag* framhåller att nuvarande regler tycks ha gett tillräckliga möjligheter att entlediga olämpliga nämndemän. Regeringen konstaterar att reglerna är utformade så att de enbart ger stöd för att entlediga en nämndeman som visat sig uppenbart olämplig. En ordning som medger att olämpliga nämndemän fortsatt medverkar i den dömande verksamheten riskerar att skada allmänhetens förtroende för rättskipningen och därmed motverka nämndemannasystemets huvudsakliga syfte. Mot denna bakgrund anser regeringen, i likhet med utredningen och en stor majoritet av remissinstanserna, att det för entledigande av en nämndeman ska vara tillräckligt att han eller hon har visat sig olämplig för uppdraget.

Domstolens prövning

Avgörande för om entledigande ska ske bör vara om nämndemannens medverkan bedöms skada allmänhetens förtroende för den dömande verksamheten. Vid införandet av bestämmelsen om entledigande uttalades att en nämndeman som dömts för brott till annan påföljd än böter i normalfallet bör entledigas (prop. 2005/06:180 s. 39). Regeringen instämmer i utredningens bedömning att brottslighet hos en nämndeman är av så förtroendskadlig karaktär att toleransen bör vara lägre än enligt nuvarande ordning. Med ett lägre krav för entledigande är regeringen av uppfattningen att entledigande normalt bör kunna komma i fråga vid brottslighet för vilket fängelse ingår i straffskalan men påföljden i det enskilda fallet stannat vid böter. Ett entledigande kan också aktualiseras om en nämndeman inom kort tid gör sig skyldig till upprepad brottslighet för vilken det endast är stadgat böter, vilket kan visa på bristande respekt för lagstiftningen. Regeringen anser i likhet med utredningen att det kan finnas anledning att se strängare på uppsåtliga brott än på brott som begåtts av oaktsamhet. En helhetsbedömning måste dock göras i varje enskilt fall.

När det gäller annat förtroendskadligt beteende än brottslighet kan det vara fråga om tillstånd, ageranden och uttalanden både inom och utanför nämndemannarollen. Det kan exempelvis gälla nämndemän som meddelats näringsförbud eller som vid upprepade tillfällen kommit för

sent till sin tjänstgöring. Enligt regeringen bör dock olämpligt agerande utanför uppdraget som nämndeman bedömas med viss försiktighet. Det kan beroende på omständigheterna vara tillräckligt att domstolen i enskilt samtal med nämndemannen påtalar det olämpliga i hans eller hennes agerande. Ett entledigande kan även föregås av ett beslut om avstängning.

6 Nämndemän i fastighetstaxeringsmål

Regeringens förslag: Nämndemän i mål om fastighetstaxering ska inte utses särskilt.

Bostadstaxeringsutredningens förslag överensstämmer med regeringens (se SOU 2012:52 avsnitt 4.3.15).

Remissinstanserna: Ingen remissinstans invänder mot förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Vid prövning av mål om fastighetstaxering består förvaltningsrätten av en lagfaren domare, en värderingsteknisk ledamot och två nämndemän som särskilt utsetts för att delta vid behandlingen av sådana mål (21 kap. 8 § första stycket fastighetstaxeringslagen [1979:1152], FTL). Detta gäller dock inte om annat följer av 18 § LAFD. Nämndemän i mål om fastighetstaxering utses för tiden från och med den 1 juli det år, då allmän fastighetstaxering äger rum av hyreshus-, industri-, elproduktions- och specialenheter, till och med den 30 juni det år då sådan taxering sker nästa gång (21 kap. 10 § första stycket FTL). Ordningen är en kvarleva från den tid då fastighetstaxeringsrätten var en särskild domstol vid sidan av dåvarande länsrätt och länsskatterätt. Nämndemän i mål om fastighetstaxering utsågs senast för tiden från och med den 1 juli 2013 till och med den 30 juni 2019.

Bostadstaxeringsutredningen konstaterar att tjänstgöringsperioderna för de nämndemän som särskilt ska utses för fastighetstaxeringsmålen och de övriga nämndemännen vid förvaltningsrätterna inte överensstämmer. Utredningen konstaterar vidare att antalet mål om fastighetstaxering numera inte alls är särskilt stort. Enligt utredningens uppfattning är den sakkunskap som den värderingstekniska ledamoten bidrar med tillräcklig för att avgöra fastighetstaxeringsmålen. Att därutöver ha nämndemän som utsetts särskilt för behandlingen av dessa mål anser utredningen obehövligt. Ingen remissinstans har gett uttryck för någon annan uppfattning. Regeringen kan för sin del konstatera att det numera saknas skäl för att nämndemän i mål om fastighetstaxeringsmål ska utses särskilt. Det bedöms dessutom underlätta för såväl de väljande församlingarnas som domstolarnas administration att inte behöva utse respektive kalla särskilda nämndemän i dessa mål. Regeringen föreslår därför att kravet på att nämndemän som ska delta i mål om fastighetstaxering ska utses särskilt tas bort. När nämndemän ska delta i prövningen av mål om fastighetstaxering kommer i rätten därmed ingå sådana nämndemän som deltar i förvaltningsrättens övriga mål.

De värderingstekniska ledamöterna i mål om fastighetstaxering utses för tiden från och med den 1 juli det år, då allmän fastighetstaxering äger

rum av hyreshus-, industri-, elproduktions- och specialenheter, till och med den 30 juni det år då sådan taxering sker nästa gång. Enligt 1 kap. 7 § FTL är även ägarlägenhetsenheter föremål för allmän fastighetstaxering med samma intervall. Regeringen anser att uppräkningsenheten i 21 kap. 10 § FTL därför lämpligen bör kompletteras med ägarlägenhetsenheter.

7 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag: Lagändringarna ska träda i kraft den 1 september 2014.

Äldre bestämmelser ska fortfarande gälla för en nämndeman vars tjänstgöringsperiod upphör senast den 31 december 2014.

För en nämndeman som väljs 2014 ska tjänstgöringsperioden upphöra senast den 31 december 2015.

Val av nämndemän ska genomföras 2015 för en tjänstgöringsperiod som börjar den 1 januari 2016.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslår att lagändringarna ska träda i kraft den 1 januari 2015 (se SOU 2013:49 avsnitt 10.2–10.3).

Remissinstanserna: Ingen remissinstans invänder mot förslaget. *Förvaltningsrätten i Stockholm* ifrågasätter om det inte blir ett alltför omfattande merarbete att under 2014 och 2015 ha två så omfattande administrativa förfaranden i tät följd. Förvaltningsrätten föreslår i stället att mandatperioden för de nämndemän som för närvarande är i tjänst förlängs med ett år.

Bostadstaxeringsutredningens förslag överensstämmer inte med regeringens. Bostadstaxeringsutredningen föreslår att lagändringarna ska träda i kraft den 1 januari 2014 och tillämpas första gången vid fastighetstaxering år 2015 (se SOU 2012:52 avsnitt 3.6.1).

Remissinstanserna: Ingen remissinstans invänder mot förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Förslagen i denna lagrådsremiss, som till övervägande del syftar till att säkerställa att endast lämpliga personer tjänstgör som nämndemän, bör enligt regeringens uppfattning träda i kraft före nästa ordinarie val av nämndemän. Med hänsyn till att nästa nämndemannaval infaller vid en ännu inte bestämd tidpunkt efter valet till kommun- och landstingsfullmäktige den 14 september 2014 anser regeringen att bestämmelserna bör träda i kraft den 1 september 2014. Samma ikraftträdande bör gälla samtliga lagändringar och därmed även förslaget att det i mål om fastighetstaxering inte längre ska ingå nämndemän som utses särskilt. Uppdragen för de nämndemän som utsetts särskilt för att delta vid behandlingen av sådana mål kommer därför att upphöra i förtid. Vid prövning av mål om fastighetstaxering ska i förvaltningsrätten från och med den 1 september 2014 i stället ingå de nämndemän som i övrigt deltar i domstolens avgöranden.

Som framgår av avsnitt 4 anser regeringen att val till uppdrag som nämndeman ska hållas året efter det år då ordinarie val till kommun- och landstingsfullmäktige äger rum. Tjänstgöringsperioden ska inledas den 1 januari året därpå. Tjänstgöringsperioden om fyra år bör vara oförändrad. De nämndemän som väljs under 2014 för tjänstgöring från och med den 1 januari 2015 ska dock väljas för ett år. Den exakta tidpunkten för valet 2015 förfogar respektive kommun- och landstingsfullmäktige över men för att uppnå de syften som eftersträvas bör valen genomföras i god tid innan tjänstgöringen påbörjas den 1 januari 2016. *Förvaltningsrätten i Stockholm* föreslår att mandatperioden för nu valda nämndemän förlängs ett år i stället för att ett nytt val hålls under hösten 2014. Regeringen bedömer att en förlängning av tjänstgöringsperioden kan medföra problem i både praktiskt och lagtekniskt avseende och förordar därför att ett val hålls under hösten 2014 men då för en tjänstgöringstid som tar slut den 31 december 2015. På så sätt kommer nyval av nämndemän återigen att ske under hösten 2015, och därefter vart fjärde år. Detta bör framgå av övergångsbestämmelser till lagarna om ändring i rättegångsbalken respektive lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar.

De nämndemän som för närvarande är i tjänst har utsetts och hittills tjänstgjort under delvis andra förutsättningar. Vid tidpunkten då de ändrade bestämmelserna föreslås träda i kraft återstår dessutom endast tre månader av de nuvarande nämndemännens tjänstgöring. För att domstolarna under dessa månader inte ska belastas med oproportionerligt omfattande kontroller av nämndemännens behörighet och lämplighet anser regeringen att äldre bestämmelser alltjämt bör gälla för nämndemän vars tjänstgöringsperiod löper ut den 31 december 2014.

Regeringen gör i avsnitt 5.4 bedömningen att det i förordning bör införas bestämmelser om obligatorisk introduktions- och repetitionsutbildning för nämndemän. För att utbildningarna ska kunna förberedas och genomföras på bästa sätt har regeringen för avsikt att införa sådana krav för tjänstgöring först för nämndemän som väljs under hösten 2015 och som börjar tjänstgöra den 1 januari 2016. Detta bör dock inte hindra domstolarna och Domstolsverket från att även dessförinnan utveckla och anordna introduktions- och repetitionsutbildning för samtliga nämndemän.

8 Ekonomiska och andra konsekvenser

Regeringens bedömning: Förslagen bedöms bidra till att upprätthålla allmänhetens förtroende för domstolarna.

Förslagen antas inte leda till några ökade kostnader för det allmänna eller för enskilda.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens (se SOU 2013:49 avsnitt 11).

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser uttalar sig inte i denna fråga. *Malmö kommun* framhåller att om förslaget om en förskjutet

valtidpunkt medför ökade kostnader för kommunen bör förändringen finansieras enligt vedertagna principer.

Skälen för regeringens bedömning: För att nämndemannasystemet ska kunna bidra till att upprätthålla allmänhetens förtroende för domstolarna krävs det att de enskilda personer som utses till nämndemän är lämpliga för uppdraget. Regeringen lägger därför fram ett antal förslag som ska skärpa eller tydliggöra de krav som ställs för att kunna få och fortsatt inneha ett uppdrag som nämndeman. För att tydliggöra att nämndemannauppdraget inte är ett politiskt uppdrag föreslår regeringen att valen av nämndemän förläggs vid en annan tidpunkt än valen till kommun- och landstingsfullmäktige. Vidare lämnar regeringen förslag om att avskaffa särskilda nämndemän i fastighetstaxeringsmål, vilket innebär minskade administrativa uppgifter för såväl de väljande församlingarna som domstolarna.

Förslaget om att domstolarna ska kontrollera lämpligheten hos den som valts till nämndeman i fråga om laglydnad kan medföra en viss ökning av det administrativa arbetet vid såväl polisen som domstolarna. De eventuella merkostnader som sammantaget kan uppstå bedöms dock vara av sådan begränsad omfattning att de ryms inom befintliga anslag. Inte heller förslaget om ändrad tidpunkt för val av nämndemän, eller något av de övriga förslagen, bedöms leda till ökade kostnader av nämnvärd omfattning för vare sig det allmänna eller enskilda.

Proportionalitetsprincipen i 14 kap. 3 § regeringsformen innebär att en inskränkning i den kommunala självstyrelsen inte bör gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till de ändamål som har föranlett den. Vid proportionalitetsbedömningen ska dels en analys göras av de konsekvenser förslaget får för den kommunala självstyrelsen, dels en avvägning göras mellan de kommunala självstyrelseintressena och de nationella intressen som den föreslagna lagstiftningen ska tillgodose. Förslaget om en förskjutning av valtidspunkten innebär att kommuner och landsting måste välja nämndemän hösten 2014 för ett år och att ett nytt val måste hållas under 2015. Den exakta valtidspunkten vid respektive val förfogar dock varje kommun och landsting fortfarande över. Regeringen anser, liksom utredningen, att den begränsade inskränkning i det kommunala självbestämmandet som förslaget innebär är väl motiverad av det övergripande intresset av en allsidig sammansättning av nämndemannakåren och ett tydliggörande av att nämndemannauppdraget är opolitiskt. Inskränkningen bedöms inte heller gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till de ändamål som har föranlett den.

9 Författningskommentar

9.1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

4 kap.

6 § Valbar till nämndeman är varje svensk medborgare som inte är underårig, är i konkursstillstånd eller har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken. För att vara valbar till nämndeman i en tingsrätt krävs vidare att han eller hon är folkbokförd i

kommunen eller den del *av kommunen* som hör till tingsrätten och i *en* hovrätt att han eller hon är folkbokförd i länet eller den del *av länet* som hör till hovrätten. Den som är lagfaren domare, anställd vid domstol, åklagare, polisman eller advokat eller *någon* annan som har till yrke att föra andras talan inför *domstol* får inte vara nämndeman.

Ingen får samtidigt vara nämndeman i *en* hovrätt och i *en* tingsrätt.

Till nämndeman *får* endast den utses som med hänsyn till omdömesförmåga, självständighet, laglydnad och övriga omständigheter är lämplig för uppdraget.

Den som *har* fyllt sextio år eller uppger något giltigt hinder är inte skyldig att ta emot uppdrag som nämndeman. Den som har avgått som nämndeman är inte skyldig att ta emot nytt uppdrag förrän efter fyra år.

Domstolen *ska kontrollera behörigheten och, i fråga om laglydnad, lämpligheten hos den som har utsetts till nämndeman.*

Paragrafen behandlar de allmänna valbarhets- och lämplighetskraven för uppdrag som nämndeman. Övervägandena finns i avsnitt 5.1–5.3.

I *första stycket* införs konkursfrihet som ett valbarhetskrav för nämndemän i stället för att ingå i lämplighetsprövningen enligt tredje stycket. Kravet på konkursfrihet är absolut. Ändringen innebär dels att en person som är i konkurstillstånd inte får väljas till nämndeman, dels att uppdraget upphör enligt 8 § tredje stycket för en nämndeman som under pågående tjänstgöringstid försätts i konkurs. En föreskrift om skyldighet för domstolarna att kontrollera behörigheten finns i femte stycket.

Ändringen i *tredje stycket* innebär att kravet på en nämndemans lämplighet skärps. Det är fullmäktiges uppgift att i varje enskilt fall göra en bedömning av nämndemannakandidatens lämplighet. Endast den som i alla relevanta avseenden bedöms lämplig för uppdraget får utses till nämndeman. Hittills har bestämmelsen angivit att den som utses till nämndeman bör vara lämplig. Skärpningen innebär att lagtexten inte längre ger något utrymme att bortse från omständigheter som kan medföra att en nämndemannakandidat bedöms som olämplig.

I *femte stycket* görs en ändring som innebär att domstolen förutom kontroll av den valdes behörighet även ska kontrollera den valdes lämplighet när det gäller laglydnad. Som framgår av tredje stycket får endast den som med hänsyn till omdömesförmåga, självständighet, laglydnad och övriga omständigheter är lämplig för uppdraget utses till nämndeman. Ansvar för denna lämplighetsprövning ligger på de väljande organen. I fråga om laglydnad ska domstolen, enligt det aktuella stycket, kontrollera nämndemannens lämplighet för uppdraget. Av förordning kommer att framgå att kontrollen ska ske genom utdrag ur belastningsregistret på samtliga nyvalda och omvalda nämndemän. Kontrollen bör göras innan nämndemannen börjar tjänstgöra. Visar kontrollen att en nämndeman förekommer i belastningsregistret ska domstolen pröva om nämndemannen kan anses fortsatt lämplig för uppdraget eller om han eller hon ska entledigas enligt 8 § andra stycket. Det saknar betydelse om omständigheten varit känd vid valet av nämndemannen.

Övriga ändringar i paragrafen är endast av språklig karaktär.

8 § En nämndeman *utses* för fyra år. Den som har fyllt sextio år får avgå som nämndeman. Domstolen får entlediga en nämndeman som visar giltigt hinder.

Domstolen *ska* entlediga en nämndeman som genom att begå brott eller på annat sätt har visat sig olämplig för uppdraget.

Om en nämndeman inte längre är valbar eller behörig upphör nämndemannens uppdrag. Fullmäktige får dock besluta att en nämndeman som till följd av ändrad folkbokföring inte längre är valbar får ha kvar sitt uppdrag under resten av *tjänstgöringstiden*.

Om en nämndemans uppdrag upphör under tjänstgöringstiden utses en ny nämndeman för den tid som återstår. Ändras antalet nämndemän inom domsagan eller länet får en nytillträdande nämndeman utses för kortare tid än som följer av första stycket.

Paragrafen innehåller bestämmelser om bl.a. tjänstgöringstid och entledigande. Övervägandena finns i avsnitt 5.7.

I *andra stycket* görs en ändring som innebär att domstolen ska entlediga en nämndeman redan då han eller hon har visat sig olämplig för uppdraget. Det krävs inte längre att nämndemannen visat sig uppenbart olämplig för uppdraget. Liksom har gällt hittills bör det i normalfallet finnas en lagakraftvunnen dom eller ett godkänt strafföreläggande för att en nämndeman ska entledigas på grund av brott (prop. 2005/06:180 s. 39 f.). Vid bedömningen av brottsligheten bör brottets allvar och omfattning beaktas samt hur lång tid som förflutit sedan brottet begicks. En nämndeman som dömts för brott för vilket fängelse ingår i straffskalan bör många gånger anses olämplig att inneha uppdraget, även om påföljden i det enskilda fallet stannat vid böter. Entledigande kan därmed bli aktuellt vid t.ex. skadegörelse, snatteri, egenmäktigt förfarande, ofredande, köp av sexuell tjänst, överträdelse av kontaktförbud, rattfylleri och ringa narkotikabrott. Upprepad brottslighet för vilken det endast är stadgat böter och som begås inom kort tid bör också kunna leda till entledigande. Det kan ofta finnas anledning att se strängare på uppsåtliga brott än på brott som begåtts av oaktsamhet. Vid överväganden om vilka andra omständigheter än brottslighet som kan utgöra grund för entledigande bör utgångspunkten vara att beteenden och tillstånd som skadar förtroendet för den dömande verksamheten ska leda till entledigande. Det kan vara fråga om agerande främst inom ramen för rollen som nämndeman, t.ex. upprepade förseningar och oanmäld frånvaro, men även vid sidan av uppdraget som nämndeman. Ageranden som sker utanför nämndemannarollen bör dock bedömas med viss försiktighet. Beroende på omständigheterna kan en nämndemans brottslighet eller ifrågasatta beteende och tillstånd i övrigt leda till tillsägelse om rättelse, avstängning eller omedelbart entledigande.

I *tredje stycket* ersätts ordet mandatperioden med ordet tjänstgöringstiden i syfte att förtydliga att det som avses är tidsperioden för det opolitiska uppdraget som nämndeman. Ingen ändring i sak avses.

Övriga ändringar i paragrafen är endast av språklig karaktär.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 september 2014.
2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för en nämndeman vars tjänstgöringsperiod upphör senast den 31 december 2014.
3. För en nämndeman som utses 2014 upphör tjänstgöringsperioden senast den 31 december 2015.

4. Val av nämndemän ska genomföras 2015 för en tjänstgöringsperiod som börjar den 1 januari 2016.

Övergångsbestämmelserna innebär att valtidpunkten för nämndemannaval förskjuts i förhållande till ordinarie val till kommun- och landstingsfullmäktige. Övervägandena finns i avsnitt 4 och 7.

Nämndemän som väljs efter valen till kommun- och landstingsfullmäktige 2014 ska väljas för ett års tjänstgöring under perioden den 1 januari – 31 december 2015. Under 2015 ska nämndemän väljas för tjänstgöring från och med den 1 januari 2016. Dessa nämndemän ska väljas för fyra år enligt 4 kap. 8 §. Den exakta tidpunkten för valet 2015 förfogar respektive kommun- och landstingsfullmäktige över men för att uppnå de syften som eftersträvas, bl.a. att hinna ge alla valda nämndemän utbildning, bör valen genomföras i god tid innan tjänstgöringen påbörjas den 1 januari 2016.

För de nämndemän som har utsetts för tiden till och med den 31 december 2014 ska äldre bestämmelser gälla, bl.a. i fråga om krav på lämplighet och behörighet.

9.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar

19 § Nämndemän utses genom val. Val förrättas av landstingsfullmäktige. I Gotlands län förrättas val av kommunfullmäktige i Gotlands kommun.

Valet ska vara proportionellt, om det begärs av minst så många väljande som motsvarar det tal man får om samtliga väljandes antal delas med det antal personer valet avser ökat med 1. Om förfarandet vid sådant proportionellt val finns bestämmelser i lagen (1992:339) om proportionellt valsätt.

Regeringen får för ett visst län *besluta* att nämndemän i kammarrätt ska väljas bland dem som för samma *tjänstgöringstid* har utsetts till nämndemän i hovrätt. En nämndeman i hovrätt får även i annat fall, om han eller hon är behörig, tjänstgöra som nämndeman i den kammarrätt inom vars domkrets han eller hon är folkbokförd.

Vid val av nämndemän ska eftersträvas att nämndemannakåren får en allsidig sammansättning med hänsyn till ålder, kön, etnisk bakgrund och yrke. Om det finns flera alternativa sätt att uppnå en allsidig sammansättning, bör de personer väljas som inte tidigare tjänstgjort som nämndemän eller som tjänstgjort kortast tid.

Paragrafen innehåller bestämmelser om val av nämndemän. Övervägandena finns i avsnitt 6.

Det hittills gällande tredje stycket, som innehåller en hänvisning till bestämmelser i fastighetstaxeringslagen (1979:1152), tas bort eftersom nämndemän i mål om fastighetstaxering inte längre ska utses särskilt.

Tredje och fjärde stycket motsvarar hittills gällande fjärde respektive femte stycket.

I *tredje stycket* ersätts ordet mandatperiod med ordet tjänstgöringstid i syfte att förtydliga att det som avses är tidsperioden för det opolitiska uppdraget som nämndeman. Ingen ändring i sak avses.

Övriga ändringar i paragrafen är endast av språklig karaktär.

20 § Valbar till nämndeman är varje svensk medborgare som är folkbokförd i det län eller den del av länet som hör till kammarrättens eller förvaltningsrättens domkrets och som inte är underårig, är i konkursstillstånd eller har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldralken.

Den som är anställd vid en domstol, Skatteverket, en länsstyrelse, Försäkringskassan, Migrationsverket eller Transportstyrelsen får inte vara nämndeman. Detsamma gäller en lagfaren domare, åklagare, polisman och advokat eller någon annan som har till yrke att föra andras talan inför domstol samt en ledamot av en skattenämnd.

Ingen får samtidigt vara nämndeman i en kammarrätt och i en förvaltningsrätt.

Till nämndeman får endast den utses som med hänsyn till omdömesförmåga, självständighet, laglydnad och övriga omständigheter är lämplig för uppdraget.

Den som har fyllt sextio år eller uppger något giltigt hinder är inte skyldig att ta emot uppdrag som nämndeman. Den som har avgått som nämndeman är inte skyldig att ta emot nytt uppdrag förrän efter fyra år.

Domstolen ska kontrollera behörigheten och, i fråga om laglydnad, lämpligheten hos den som har utsetts till nämndeman.

Paragrafen behandlar de allmänna valbarhets- och lämplighetskraven för uppdrag som nämndeman. Övervägandena finns i avsnitt 5.1–5.3.

I *första stycket* införs konkursfrihet som ett valbarhetskrav för nämndemän i stället för att ingå i lämplighetsprövningen enligt fjärde stycket. Kravet på konkursfrihet är absolut. Ändringen innebär dels att en person som är i konkursstillstånd inte får väljas till nämndeman, dels att uppdraget upphör enligt 21 § tredje stycket för en nämndeman som under pågående tjänstgöringstid försätts i konkurs. En föreskrift om skyldighet för domstolarna att kontrollera behörigheten finns i sjätte stycket.

Ändringen i *fjärde stycket* innebär att kravet på en nämndemans lämplighet skärps. Det är fullmäktiges uppgift att i varje enskilt fall göra en bedömning av nämndemannakandidatens lämplighet. Endast den som i alla relevanta avseenden bedöms lämplig för uppdraget får utses till nämndeman. Hittills har bestämmelsen angivit att den som utses till nämndeman bör vara lämplig. Skärpningen innebär att lagtexten inte längre ger något utrymme att bortse från omständigheter som kan medföra att en nämndemannakandidat bedöms som olämplig.

I *sjätte stycket* görs en ändring som innebär att domstolen förutom kontroll av den valdes behörighet även ska kontrollera den valdes lämplighet när det gäller laglydnad. Som framgår av fjärde stycket får endast den som med hänsyn till omdömesförmåga, självständighet, laglydnad och övriga omständigheter är lämplig för uppdraget utses till nämndeman. Ansvaret för denna lämplighetsprövning ligger på de väljande organen. I fråga om laglydnad ska domstolen, enligt det aktuella stycket, kontrollera nämndemannens lämplighet för uppdraget. Av förordning kommer att framgå att kontrollen ska ske genom utdrag ur belastningsregistret på samtliga nyvalda och omvalda nämndemän. Kontrollen bör göras innan nämndemannen börjar tjänstgöra. Visar kontrollen att en vald nämndeman förekommer i belastningsregistret ska domstolen pröva om nämndemannen kan anses fortsatt lämplig för uppdraget eller om han eller hon ska entledigas enligt 21 § andra stycket. Det saknar betydelse om omständigheten varit känd vid valet av nämndemannen.

Övriga ändringar i paragrafen är endast av språklig karaktär.

21 § *En nämndeman* utses för fyra år. Den som har fyllt sextio år får avgå som nämndeman. Domstolen får entlediga en nämndeman som visar giltigt hinder.

Domstolen ska entlediga en nämndeman som genom att begå brott eller på annat sätt har visat sig olämplig för uppdraget.

Om en nämndeman inte längre är valbar eller behörig upphör nämndemannens uppdrag. Fullmäktige får dock besluta att en nämndeman som till följd av ändrad folkbokföring inte längre är valbar får ha kvar sitt uppdrag under resten av *tjänstgöringstiden*.

Om en nämndemans uppdrag upphör under tjänstgöringstiden utses en ny nämndeman för den tid som återstår. Ändras antalet nämndemän inom domkretsen får en nytillträdande nämndeman utses för kortare tid än som följer av första stycket.

Paragrafen innehåller bestämmelser om bl.a. tjänstgöringstid och entledigande. Övervägandena finns i avsnitt 5.7 och 6.

I *andra stycket* görs en ändring som innebär att domstolen ska entlediga en nämndeman redan då han eller hon har visat sig olämplig för uppdraget. Det krävs inte längre att nämndemannen visat sig uppenbart olämplig för uppdraget. Liksom har gällt hittills bör det i normalfallet finnas en lagakraftvunnen dom eller ett godkänt strafföreläggande för att en nämndeman ska entledigas på grund av brott (prop. 2005/06:180 s. 39 f.). Vid bedömningen av brottsligheten bör brottets allvar och omfattning beaktas samt hur lång tid som förflutit sedan brottet begicks. En nämndeman som dömts för brott för vilket fängelse ingår i straffskalan bör många gånger anses olämplig att inneha uppdraget, även om påföljden i det enskilda fallet stannat vid böter. Entledigande kan därmed bli aktuellt vid t.ex. skadegörelse, snatteri, egenmäktigt förfarande, ofredande, köp av sexuell tjänst, överträdelse av kontaktförbud, rattfylleri och ringa narkotikabrott. Upprepad brottslighet för vilken det endast är stadgat böter och som begås inom kort tid bör också kunna leda till entledigande. Det kan ofta finnas anledning att se strängare på uppsåtliga brott än på brott som begåtts av oaktsamhet. Vid överväganden om vilka andra omständigheter än brottslighet som kan utgöra grund för entledigande bör utgångspunkten vara att beteenden och tillstånd som skadar förtroendet för domstolarna ska leda till entledigande. Det kan vara fråga om agerande främst inom ramen för rollen som nämndeman, t.ex. upprepade förseningar och oanmäld frånvaro, men även vid sidan av uppdraget som nämndeman. Ageranden som sker utanför nämndemannarollen bör dock bedömas med viss försiktighet. Beroende på omständigheterna kan en nämndemans brottslighet eller ifrågasatta beteende och tillstånd i övrigt leda till tillsägelse om rättelse, avstängning eller omedelbart entledigande.

I *tredje stycket* ersätts ordet mandatperioden med ordet tjänstgöringstiden i syfte att förtydliga att det som avses är tidsperioden för det opolitiska uppdraget som nämndeman. Ingen ändring i sak avses.

Fjärde stycket motsvarar tidigare femte stycket. Hänvisningen i hittills gällande fjärde stycket till bestämmelser i fastighetstaxeringslagen (1979:1152) tas bort eftersom nämndemän i mål om fastighetstaxering inte längre ska utses särskilt.

Övriga ändringar i paragrafen är endast av språklig karaktär.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 september 2014.
2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för en nämndeman vars tjänstgöringsperiod upphör senast den 31 december 2014.
3. För en nämndeman som utses 2014 upphör tjänstgöringsperioden senast den 31 december 2015.
4. Val av nämndemän ska genomföras 2015 för en tjänstgöringsperiod som börjar den 1 januari 2016.

Övergångsbestämmelserna innebär att valtidpunkten för nämndemannaval förskjuts i förhållande till ordinarie val till kommun- och landstingsfullmäktige. Övervägandena finns i avsnitt 4 och 7.

Nämndemän som väljs efter valen till kommun- och landstingsfullmäktige 2014 ska väljas för ett års tjänstgöring under perioden den 1 januari – 31 december 2015. Under 2015 ska nämndemän väljas för tjänstgöring från och med den 1 januari 2016. Dessa nämndemän ska väljas för fyra år enligt 21 §. Den exakta tidpunkten för valet 2015 förfogar respektive kommun- och landstingsfullmäktige över men för att uppnå de syften som eftersträvas, bl.a. att hinna ge alla valda nämndemän utbildning, bör valen genomföras i god tid innan tjänstgöringen påbörjas den 1 januari 2016.

För de nämndemän som har utsetts för tiden till och med den 31 december 2014 ska äldre bestämmelser gälla, bl.a. i fråga om krav på lämplighet och behörighet.

9.3 Förslag till lag om ändring i fastighetstaxeringslagen (1979:1152)

21 kap.

8 § Vid prövning av mål om fastighetstaxering består förvaltningsrätten av en lagfaren domare, en värderingsteknisk ledamot och två nämndemän. *Detta gäller dock inte* om annat följer av 18 § lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar.

Om det behövs med hänsyn till målets omfattning eller någon annan särskild omständighet, får ytterligare antingen en värderingsteknisk ledamot eller en nämndeman ingå i rätten.

Inträffar sedan handläggningen påbörjats förfall för en värderingsteknisk ledamot eller för en eller två av nämndemännen, är rätten ändå domför, om minst en värderingsteknisk ledamot och minst en nämndeman fortfarande ingår i rätten.

Paragrafen innehåller bestämmelser om domförhet. Övervägandena finns i avsnitt 6.

Ändringarna i *första stycket* innebär att nämndemän i mål om fastighetstaxering inte längre ska utses särskilt. När nämndemän deltar i prövningen av mål om fastighetstaxering ska i rätten därmed ingå sådana nämndemän som deltar i förvaltningsrättens övriga mål.

Övriga ändringar i paragrafen är endast av språklig karaktär.

10 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer förordnar värderingstekniska ledamöter för varje förvaltningsrätt för *tiden från och med den 1 juli det år då allmän fastighetstaxering äger rum av ägarlagenhets-*

hyreshus-, industri-, elproduktions- och specialenheter till och med den 30 juni det år då sådan taxering sker nästa gång. Om en sådan ledamot avgår under den tid som han eller hon har blivit utsedd för, får en annan ledamot förordnas för den tid som återstår.

Om det medan en värderingsteknisk ledamot deltar i behandlingen av ett mål inträffar en omständighet som medför att förordnandet upphör att gälla, ska förordnandet ändå gälla i det pågående målet.

Paragrafen innehåller bestämmelser om värderingstekniska ledamöter. Övervägandena finns i avsnitt 6.

Första stycket motsvarar i sak hittills gällande andra stycket. Ägarlägenhetsenheter läggs till i uppräknningen av taxeringsenheter eftersom även de enligt 1 kap. 7 § är föremål för allmän fastighetstaxering de år då sådan taxering äger rum för hyreshus-, industri-, elproduktions- och specialenheter. Bestämmelserna i hittills gällande första stycket om nämndemän i mål om fastighetstaxering tas bort eftersom sådana nämndemän inte längre ska utses särskilt.

Övriga ändringar i paragrafen är endast av redaktionell eller språklig karaktär.

Sammanfattning av betänkandet Nämndemannauppdraget – breddad rekrytering och kvalificerad medverkan (SOU 2013:49)

Uppdraget

Vi har fått i uppdrag att genomföra en översyn av nämndemannasystemet och överväga åtgärder för att skapa ett modernt nämndemannasystem som även i framtiden kan bidra till att upprätthålla allmänhetens förtroende för domstolarna. Inom ramen för denna översyn har vi mer specifikt haft i uppdrag att

- göra nämndemännens *medverkan* i domstolarna mer ändamålsenlig,
- reformera *rekryteringen* av nämndemän,
- överväga behovet av att ändra reglerna om *entledigande och avstängning* av nämndemän,
- skapa moderna *tjänstgörings- och ersättningsvillkor* för nämndemannauppdraget och
- förbättra *information* till och *grundutbildningen* av nämndemän samt den löpande informationen och övriga kontakter mellan domstolarna och nämndemännen.

Utredningens utgångspunkter

Det är utredningens uppfattning att nämndemännen har en viktig funktion i våra domstolar. Genom att utöva insyn i domstolarna och ha inflytande över avgörandena bidrar nämndemännen till att bibehålla förtroendet för rättsväsendet och skapa legitimitet för domstolarnas avgöranden. Vi har därför haft som utgångspunkt i vårt utredningsarbete att det är värdefullt med nämndemannamedverkan i våra domstolar och att uppdragets betydelse bör tydliggöras. Samtidigt har vi konstaterat att nämndemännens medverkan kan göras mer ändamålsenlig och att resurser därmed kan frigöras till att förbättra nämndemännens tjänstgöringsvillkor. Vi har även identifierat åtgärder som bör vidtas för att förstärka förtroendet för nämndemannasystemet. Bland annat är det angeläget att nämndemannakåren på ett bättre sätt än i dag representerar den svenska befolkningen i fråga om ålder. Ytterligare en utgångspunkt för våra förslag är att nämndemannen är lekmanadomare. Ur ett förtroendeperspektiv är det också viktigt att tydliggöra att uppdraget är ett opolitiskt uppdrag.

Allmänt

Det är vår uppfattning att behovet av insyn i våra domstolar kan tillgodoses genom en övergripande insyn i domstolarnas verksamhet i stort och tillgodoses även om nämndemännen inte deltar i vart och ett av domstolarnas mål. Nämndemännen bör medverka i de mål och domstolsinstanser där de, förutom att utöva insyn, gör mest nytta ur andra aspekter, t.ex. genom att bidra med ytterligare erfarenhet och perspektiv på de frågor som prövas i målet. Det är utredningens bedömning att nämndemän inte bör medverka i mål som är av enkel beskaffenhet. Nämndemannamedverkan är vanligtvis inte heller motiverad i sådana mål som huvudsakligen innefattar komplicerade rättsfrågor. Nämndemannamedverkan bör koncentreras till mål som innefattar mer omfattande utredning eller aktualiserar svårare skälighets- eller bevisbedömningar.

Våra förslag leder till en minskning av nämndemännens medverkan i domstolarna. En mer koncentrerad medverkan, där nämndemännen deltar i sådana mål där de gör störst nytta och där de på ett konstruktivt sätt medverkar i diskussionerna under rättens överläggningar, skapar enligt vår uppfattning engagemang hos nämndemännen, vilket i sin tur bidrar till att öka uppdragets betydelse och attraktivitet. En minskad nämndemannamedverkan i enkla mål leder också till en effektivare handläggning och kan förväntas korta genomströmningstiderna. Med dessa utgångspunkter har vi lämnat följande förslag om nämndemännens medverkan.

Antalet nämndemän och nämndemännens rösträtt

I sådana mål och ärenden i tingsrätten och förvaltningsrätten där nämndemän ska medverka föreslår vi att rätten ska vara domför med en lagfaren domare och två nämndemän i stället för tre. Om en av nämndemännen får förhinder sedan huvudförhandlingen har påbörjats ska rätten vara domför med en lagfaren domare och en nämndeman. Om rätten har förstärkt sammansättning, och två av nämndemännen får förhinder, ska rätten inte vara domför om nämndemännen är i minoritet. Vi bedömer att förutsättningarna för en bra dialog i rätten ökar med denna minskning och det blir då också ett ojämnt antal ledamöter vilket är en fördel vid omröstning. Vi föreslår ingen förändring beträffande nämndemännens individuella rösträtt utan anser att den är viktig för att markera uppdragets betydelse och för att nämndemännen ska känna och ta ansvar för avgörandena.

Nämndemännens medverkan i tingsrätten

Utredningen föreslår att tingsrätten vid huvudförhandling i brottmål ska vara domför med en lagfaren domare om det inte för något av de brott som prövas i målet är föreskrivet svårare straff än fängelse i två år. Detsamma ska gälla när tingsrätten avgör en fråga som avses i 38 kap. 6 § brottsbalken (undanröjande av påföljd m.m.) och för mål om förvandling av bötesstraff. Utredningen föreslår även att kravet på att

nämndemän alltid ska delta i avgörandet när en notarie eller tingsmeriterad beredningsjurist handlägger brottmål i tingsrätten tas bort.

Utredningen föreslår inga förändringar beträffande nämndemännens medverkan i familjemål.

Vad gäller ärenden föreslår vi att kravet på att nämndemän alltid ska delta när tingsrätten avgör frågor om verkställighet enligt föräldrabalken, kontaktförbud, tillträdesförbud och näringsförbud tas bort. I stället ska samma domförhållningsregler som för övriga ärenden gälla, nämligen att nämndemän ska kunna medverka om det finns särskilda skäl för det med hänsyn till ärendets beskaffenhet.

Nämndemännens medverkan i förvaltningsrätten

Utredningen föreslår en ny utformning av domförhållningsreglerna för förvaltningsrätten. Till skillnad från vad som gäller i dag föreslår vi att rätten som huvudregel ska bestå av en lagfaren domare. Nämndemän ska delta i rätten när en förvaltningsrätt avgör ett mål slutligt i sak, om någon av parterna är en fysisk person och målet innefattar omfattande skälighets- eller bevisbedömningar som inte avser uttag av skatter, avgifter eller tull eller om målet rör frihetsberövande eller omhändertagande för vård. Nämndemän får också delta i andra mål om det finns skäl för det med hänsyn till målets beskaffenhet. Bortsett från att nämndemän framöver inte kommer att medverka i skattemål innebär den föreslagna domförhållningsregeln i praktiken inte några större förändringar beträffande nämndemännens medverkan i förvaltningsrätten.

Vi föreslår även att det ska bli lättare att förstärka rätten med ytterligare ledamöter genom att kravet på särskilda skäl tas bort. Det ska framöver räcka med att det finns skäl för det med hänsyn till målets omfattning eller svårighetsgrad. Det ska vara möjligt för förvaltningsrätten att förstärka sammansättningen även i sådana mål där nämndemän inte medverkar, vilket innebär att förvaltningsrätten framöver kan ha en sammansättning bestående av två lagfarna domare utan nämndemän. Möjligheten med en utökad sammansättning i mål med nämndemanna-medverkan ska finnas kvar.

Slutligen föreslår utredningen att kravet på att nämndemän alltid ska delta i avgörandet när en notarie eller tingsmeriterad beredningsjurist handlägger mål i förvaltningsrätten tas bort.

Nämndemännens medverkan i hovrätten och kammarrätten

Utredningen föreslår att nämndemän inte ska delta i hovrätt och kammarrätt. Tyngdpunkten i rättsprocessen ligger i första instans. Hovrättens och kammarrättens roll är att överpröva underrätternas avgöranden och de grundar vanligtvis sina avgöranden på samma underlag som underrätterna. Att nämndemän då deltar även när hovrätten och kammarrätten avgör mål har enligt vår bedömning ett begränsat mervärde; behovet av insyn har redan tillgodosetts väl genom nämndemännens medverkan i underrätt. Möjligheterna att använda hänvisning underlättas också om nämndemän inte deltar.

Allmänhetens förtroende och legitimiteten för lekmanamedverkan i den dömande verksamheten är beroende av att de personer som väljs till nämndemän själva är förtroendeingivande och lämpliga för uppdraget. Enligt nuvarande regler *bör* endast den utses till nämndeman som med hänsyn till omdömesförmåga, självständighet, laglydnad och övriga omständigheter är lämplig för uppdraget (4 kap. 6 § tredje stycket rättegångsbalken och 20 § fjärde stycket lagen [1971:289] om allmänna förvaltningsdomstolar). Utredningen föreslår att bestämmelsen ändras så att bara den som är lämplig *får* utses till nämndeman. Förslaget innebär ett förtydligande av kravet på kommuner och landsting att göra en noggrann prövning av varje enskild kandidats lämplighet.

Konkursfrihet är i dag en omständighet som beaktas inom ramen för lämplighetsbedömningen. Detta skiljer sig från vad som gäller för ordinarie domare i behörighetshänseende. Utredningen föreslår att konkursfrihet införs som ett behörighetskrav för nämndemannauppdrag.

Rekrytering och val av nämndemän

Utredningen har övervägt ett antal olika metoder för att utse nämndemän. Gemensamt för dessa alternativa system är att de innebär en centralisering eller regionalisering av rekryteringsförfarandet. Utredningen har kommit fram till att nämndemännen även framöver ska utses genom val av kommun- och landstingsfullmäktige. De lokala folkvalda församlingarna har en tydlig demokratisk förankring och fungerar på samma sätt i hela landet. Medborgarna och andra fast bosatta har inflytande över valförsamlingarnas sammansättning och det kan på så sätt säkerställas att nämndemännen är allmänhetens representanter i domstolarna.

I dag är det de politiska partier som är företrädare i fullmäktige som föreslår nämndemän till kommun- och landstingsfullmäktige, och det är också de politiska partierna som i praktiken ansvarar för rekryteringen av samtliga nämndemän. Det är utredningens uppfattning att partierna tar denna uppgift på stort allvar, och att de också lägger ner kraft och arbete på nomineringsprocessen. Trots olika insatser i form av bl.a. informationskampanjer är emellertid yngre personer fortfarande underrepresenterade bland nämndemännen. Detta är ett problem eftersom det riskerar att urholka förtroendet för nämndemannasystemet. Den undersökning som utredningen har genomfört visar att partierna i mycket begränsad utsträckning har ändrat sitt sätt att arbeta i denna fråga och att rekryteringen fortfarande till den allra största delen sker inom den partipolitiska kretsen. Knappt fyra procent av den svenska väljarkåren är medlemmar i ett politiskt parti. Utredningen har kommit fram till att rekryteringen måste breddas till andra kretsar än de politiska för att en förnyring av kåren ska kunna ske. En sådan ordning tydliggör även nämndemannauppdragets opolitiska karaktär.

Utredningen föreslår ett reformerat rekryteringsförfarande. Var och en som är intresserad av uppdrag som nämndeman ska kunna ansöka till uppdraget till den kommun respektive landsting där han eller hon är

folkbokförd. Ansökan ska ske på ett för ändamålet framtaget formulär. Det ska även vara möjligt för var och en att nominera annan till uppdraget. Den som blivit nominerad till nämndemannauppdrag ska, genom att underteckna ett för ändamålet framtaget formulär, bekräfta nomineringen.

Vi har gjort bedömningen att det inte är tillräckligt med enbart ett öppnare ansökningsförfarande för att bredda rekryteringskretsen och föryngra nämndemannakåren. Utredningen föreslår att det införs ett lagfäst krav på att fullmäktige ska välja minst hälften av nämndemännen från den grupp av kandidater som inte är nominerade av ett politiskt parti som är representerat i fullmäktige (en s.k. fri kvot). Den fria kvoten ska väljas genom majoritetsval. För valet i övrigt ska möjligheten att begära proportionella val finnas kvar.

Kommuner och landsting ska, precis som med dagens ordning, inför nämndemannavalet kontrollera kandidaternas behörighet och göra en bedömning av kandidaternas lämplighet för nämndemannauppdrag. Detta ska gälla för såväl de kandidater som blir nominerade av de politiska partierna som för de som ansöker genom den fria kvoten. Det står kommuner och landsting fritt att själva avgöra hur valet av nämndemän ska beredas, men enligt utredningens bedömning är det lämpligt att detta arbete utförs på tjänstemannanivå.

Domstolarna ska även framöver kontrollera att den som har valts till nämndeman är behörig för uppdraget. Vi föreslår att domstolarna dessutom ska kontrollera om de nyvalda nämndemännen förekommer i belastningsregistret.

För att ytterligare tydliggöra att uppdraget är opolitiskt föreslår utredningen att tiden för val av nämndemän ska särskiljas från de allmänna valen. Genom en övergångsbestämmelse föreslås att mandatperioden för de nämndemän som ska väljas vid nästa val (hösten 2014) endast ska vara ett år. På så sätt ska nyval av nämndemän återigen ske under hösten 2015. Framöver kommer nämndemän därmed att väljas under hösten året efter att allmänna val har hållits.

Vi föreslår ingen övre åldersgräns för att vara valbar till nämndeman och inte heller någon begränsning i hur många mandatperioder en nämndeman kan tjänstgöra.

Entledigande och avstängning

En för förtroendeaspekten viktig omständighet är att enbart sådana personer som är lämpliga för uppdraget tjänstgör som nämndemän i våra domstolar. En nämndeman ska enligt den nuvarande ordningen entledigas om han eller hon har visat sig uppenbart olämplig för uppdraget (4 kap. 8 § tredje stycket rättegångsbalken och 21 § andra stycket lagen [1971:289] om allmänna förvaltningsdomstolar). Utredningen föreslår att en nämndeman ska kunna entledigas redan om han eller hon har visat sig olämplig för uppdraget. Kravet på uppenbar olämplighet för att entledigande ska kunna ske ersätts således med krav på olämplighet. Detta innebär att domstolarna får utökade möjligheter att entlediga en nämndeman som visar sig vara olämplig att fortsätta sitt uppdrag.

Utredningen föreslår ingen ändring av reglerna om avstängning av nämndemän. Bilaga 1

Ersättnings- och tjänstgöringsvillkor

Arvodet uppfattas som, och är, en viktig markör för nämndemannauppdragets vikt och ställning i samhället. Samtidigt ska ersättningsnivån återspegla det förhållandet att nämndemannauppdraget är ett lekmannauppdrag. Utredningen föreslår med dessa utgångspunkter en dubblering av dagaravodet. Vad gäller arvodesmodellen innebär vårt förslag att det för tjänstgöring under högst fyra timmar inklusive pauser ska betalas halvdagsersättning (500 kr) och att heldagsersättning (1 000 kr) ska utgå för tjänstgöring överstigande fyra timmar. Utredningen föreslår även att det för tjänstgöring efter kl. 16.30 ska utgå extra ersättning (250 kr). Vi föreslår vidare att inläsningsarvode ska kunna utgå för förberedelsearbete som överstiger en timme, lika för tings- och förvaltningsrätt. Det föreslås inga ändringar vad gäller reglerna om ersättning vid inställd förhandling och ersättning för utebliven arbetsförtjänst.

För att uppnå en allsidig sammansättning av nämndemannakåren är det viktigt att tjänstgöringsfrekvensen för nämndemännen är jämn och förutsebar. Vi föreslår att det införs en målsättningsregel som innebär att varje nämndeman under ett år ska tjänstgöra åtta dagar och inte mer än tjugofem dagar.

Information och utbildning som riktas till nämndemän

En omfattande utbildning av nämndemän är inte förenlig med nämndemännens roll som lekmän. Det är däremot viktigt att nämndemännen är väl införstådda med sin roll i domstolen och har kunskap om frågor som har betydelse för tjänstgöringen. Även om det på det stora flertalet domstolar anordnas introduktion för nya nämndemän är det långt ifrån alla nyvalda nämndemän som deltar i utbildningen. Utredningen föreslår att genomgången introduktionsutbildning ska vara en förutsättning för att en ny nämndeman ska kunna påbörja sin tjänstgöring i domstolen. De frågor och ämnen som ska behandlas vid introduktionen kan behöva belysas på nytt efter en tid. Vi anser därför att även omvalda nämndemän, som tidigare har deltagit i introduktion, ska genomgå av domstolen anordnad repetitionsutbildning. Det ska ske inom sex månader från det att den omvalde nämndemannen har tillträtt och ska vara en förutsättning för fortsatt tjänstgöring.

Domstolarna har redan i dag en skyldighet att lämna nämndemännen löpande information i frågor som har betydelse för deras tjänstgöring. Vi anser att domstolarna i större utsträckning bör föra dialog med nämndemännen inför bl.a. schemaläggning. En bra dialog skapar bättre arbetsklimat för alla och gagnar i förlängningen förtroendet för domstolarna.

Den lagfarne domaren har en viktig roll när det gäller samverkan med nämndemännen. Vi gör bedömningen att det i domarutbildningen bör

ingå moment som tar sikte på detta och hur man får till stånd en bra överläggning.

Konsekvenser av förslagen

Vårt övergripande mål har varit att lämna förslag på åtgärder som gör att vi även i framtiden har ett nämndemannasystem som kan bidra till att upprätthålla allmänhetens förtroende för domstolarna och att vi har en ändamålsenlig medverkan av nämndemän.

Ändringarna kommer att beröra de personer som kan komma i fråga för att väljas till nämndemannauppdrag samt domstolar och kommuner och landsting.

Förslaget att nämndemän inte längre ska medverka i hovrätt och i kammarrätt kommer att leda till kostnadsminskningar. Även förslaget att minska antalet nämndemän från tre till två och nämndemännens medverkan i olika måltyper kommer att medföra minskade kostnader. Förslagen om förbättrade ekonomiska villkor för nämndemännen innebär en kostnadsökning som dock ryms inom den kostnadsminskning som övriga förslag föranleder. Med nämnda kostnadsminskning kommer resurser att finnas till att finansiera den kostnadsökning som uppstår för kommuner och landsting till följd av det reformerade rekryteringssystemet. Det kommer dessutom att finnas utrymme för anslag till Domstolsverket för informationsinsatser.

Vad gäller förslagens konsekvenser på storleken av nämndemannakåren kommer våra förslag att medföra en minskning av antalet nämndemän från cirka 8 300 till 5 200.

De förändringar vi föreslår vad gäller rekrytering innebär ett visst ingrepp i kommunernas och landstingens rätt att bestämma hur de ska organisera arbetet med nämndemannaval. Det är vår uppfattning att denna begränsade inskränkning i den kommunala självbestämmanderätten är väl motiverad av det övergripande intresset av en allsidig sammansättning av nämndemannakåren och ett tydliggörande av att nämndemannauppdraget är opolitiskt.

Ikraftträdande och genomförande

Lagändringarna föreslås träda ikraft den 1 januari 2015. De nya bestämmelserna om val och rekrytering av nämndemän ska enligt vårt förslag tillämpas första gången för de nämndemän som väljs under hösten 2015 för tiden från och med den 1 januari 2016.

Utredningens förslag innefattar relativt ingripande förändringar i nämndemannasystemet. Vi föreslår att Domstolsverket får i uppdrag av regeringen att med ledning i den föreslagna förordningen om förfarandet vid ansökning och nominering till nämndemannauppdrag utarbeta formulär för detta ändamål samt genomföra en informationskampanj riktad till allmänhet och valförsamlingar om det nya rekryteringsförfarandet.

Författningsförslagen i betänkandet Nämndemannauppdraget – breddad rekrytering och kvalificerad medverkan (SOU 2013:49)

1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken (1942:740)

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken¹
dels att 2 kap. 4 b § ska upphöra att gälla,
dels att 1 kap. 3 b §, 2 kap. 4 §, 4 kap. 5–8 §§ ska ha följande lydelse,
dels att det ska införas tre nya paragrafer, 4 kap. 7 a–c §§, av följande
lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

6 §²

Valbar till nämndeman är varje svensk medborgare, som inte är underårig eller har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken. För att vara valbar till nämndeman krävs vidare, *i tingsrätt* att han eller hon är folkbokförd i kommunen eller den del därav som hör till tingsrätten *och i hovrätt att han eller hon är folkbokförd i länet eller den del därav som hör till hovrätten*. Den som är lagfaren domare, anställd vid domstol, åklagare, polisman eller advokat eller annan som har till yrke att föra andras talan inför rätta får inte vara nämndeman.

Ingen får samtidigt vara nämndeman i hovrätt och tingsrätt.

Till nämndeman *bör* endast den utses som med hänsyn till om dömesförmåga, självständighet, laglydnad och övriga omständigheter är lämplig för uppdraget.

Den som fyllt sextio år eller uppger något giltigt hinder är inte skyldig att ta emot uppdrag som nämndeman. Den som har avgått som nämndeman är inte skyldig att ta emot nytt uppdrag förrän efter fyra år.

Valbar till nämndeman är varje svensk medborgare, som inte är underårig *eller i konkurstillstånd* eller har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken. För att vara valbar till nämndeman *i tingsrätt* krävs vidare att han eller hon är folkbokförd i kommunen eller den del därav som hör till tingsrätten. Den som är lagfaren domare, anställd vid domstol, åklagare, polisman eller advokat eller annan som har till yrke att föra andras talan inför rätta får inte vara nämndeman.

Till nämndeman *får* endast den utses som med hänsyn till om dömesförmåga, självständighet, laglydnad och övriga omständigheter är lämplig för uppdraget.

¹ Senaste lydelse av 2 kap. 4 b § 1985:415.

² Senaste lydelse 2007:74.

Domstolen *prövar* självmanten valdes behörighet.

Domstolen *kontrollerar* självmanten valdes behörighet.

8 §³

En nämndeman väljs för fyra år. Den som har fyllt sextio år får avgå som nämndeman. Domstolen får entlediga en nämndeman som visar giltigt hinder.

Domstolen *skall* entlediga en nämndeman som genom att begå brott eller på annat sätt har visat sig *uppenbart* olämplig för uppdraget.

Domstolen *ska* entlediga en nämndeman som genom att begå brott eller på annat sätt har visat sig olämplig för uppdraget.

Om en nämndeman inte längre är *valbar* eller behörig, upphör nämndemannens uppdrag. Fullmäktige får dock besluta att en nämndeman, som till följd av ändrad folkbokföring inte längre är *valbar*, får ha kvar sitt uppdrag under resten av mandatperioden.

Om en nämndeman inte längre är behörig, upphör nämndemannens uppdrag. Fullmäktige får dock besluta att en nämndeman, som till följd av ändrad folkbokföring inte längre är *behörig*, får ha kvar sitt uppdrag under resten av mandatperioden.

Om en nämndemans uppdrag upphör under tjänstgöringstiden utses en ny nämndeman för den tid som återstår. Ändras antalet nämndemän inom domsagan eller länet får en nytillträdande nämndeman utses för kortare tid än som följer av första stycket.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2015.

2. Bestämmelserna i 1 kap. 3 b § och 2 kap. 4 § ska tillämpas i äldre lydelse om en huvudförhandling har påbörjats i målet före ikraftträdandet.

3. Nyval av nämndemän för tiden från och med den 1 januari 2015 ska ske under 2014 med tillämpning av de äldre bestämmelserna. Dessa nämndemän ska väljas för ett år. Äldre bestämmelser gäller även för fyllnadsval för dessa nämndemän. De nya bestämmelserna ska tillämpas första gången vid nyval av nämndemän för tiden från och med den 1 januari 2016.

³ Senaste lydelse 2006:850.

2 Förslag till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs ifråga om lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar¹

dels att 13 § ska upphöra att gälla,

dels att 12, 13 a, 17, 17 a, 18–21 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas sex nya paragrafer, 18 a–18 c och 19 a–19 c §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

19 §²

Nämndeman i kammarrätt och förvaltningsrätt utses genom val. Val förrättas av landstingsfullmäktige. I Gotlands län förrättas val av kommunfullmäktige i Gotlands kommun.

Nämndemän utses genom val. Val förrättas av landstingsfullmäktige. I Gotlands län förrättas val av kommunfullmäktige i Gotlands kommun.

Valet ska vara proportionellt, om det begärs av minst så många väljande som motsvarar det tal man får om samtliga väljandes antal delas med det antal personer valet avser ökat med 1. Om förfarandet vid sådant proportionellt val finns bestämmelser i lagen (1992:339) om proportionellt valsätt.

När val av de nämndemän som ingår i förvaltningsrätt vid behandling av mål om fastighetstaxering ska ske framgår av fastighetstaxeringslagen (1979:1152).

Regeringen får för visst län förordna att nämndemän i kammarrätt ska väljas bland dem som för samma mandatperiod har utsetts till nämndemän i hovrätt. Nämndeman i hovrätt får även i annat fall, om han eller hon är behörig, tjänstgöra som nämndeman i den kammarrätt inom vars domkrets han eller hon är folkbokförd.

Vid val av nämndemän ska eftersträvas att nämndemannakåren får en allsidig sammansättning med hänsyn till ålder, kön, etnisk bakgrund och

¹ Senaste lydelse av 13 § 1983:272.

² Senaste lydelse 2009:773.

yrke. Om det finns flera alternativa sätt att uppnå en allsidig sammansättning, bör de personer väljas som inte tidigare tjänstgjort som nämndemän eller som tjänstgjort kortast tid.

20 §³

Valbar till nämndeman i en *kammarrätt* eller förvaltningsrätt är varje svensk medborgare som är folkbokförd i det län eller den del av länet som hör till kammarrättens eller förvaltningsrättens domkrets och som inte är underårig eller har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

Den som är anställd vid en domstol, Skatteverket, en länsstyrelse, Försäkringskassan, Migrationsverket eller Transportstyrelsen får inte vara nämndeman. Detsamma gäller en lagfaren domare, åklagare, polisman och advokat eller någon annan som har till yrke att föra andras talan inför domstol samt en ledamot av en skattenämnd.

En nämndeman i en förvaltningsrätt får inte samtidigt vara nämndeman i en kammarrätt.

Till nämndeman *bör* endast den utses som med hänsyn till omdömesförmåga, självständighet, laglydnad och övriga omständigheter är lämplig för uppdraget.

Den som har fyllt sextio år eller uppger något giltigt hinder är inte skyldig att ta emot uppdrag som nämndeman. Den som har avgått som nämndeman är inte skyldig att ta emot nytt uppdrag förrän efter fyra år.

Domstolen *prövar* självmant den valdes behörighet.

Valbar till nämndeman i en förvaltningsrätt är varje svensk medborgare som är folkbokförd i det län eller den del av länet som hör till förvaltningsrättens domkrets och som inte är underårig *eller i konkursstillstånd* eller har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

Till nämndeman *får* endast den utses som med hänsyn till omdömesförmåga, självständighet, laglydnad och övriga omständigheter är lämplig för uppdraget.

Domstolen *kontrollerar* självmant den valdes behörighet.

21 §⁴

Nämndemän i *kammarrätt* och förvaltningsrätt utses för fyra år. Den som har fyllt sextio år får avgå som nämndeman. Domstolen får entlediga en nämndeman som visar giltigt hinder.

Domstolen ska entlediga en nämndeman som genom att begå brott eller på annat sätt har visat sig *uppenbart* olämplig för uppdraget.

Om en nämndeman inte längre är *valbar* eller behörig, upphör

Nämndemän i förvaltningsrätt utses för fyra år. Den som har fyllt sextio år får avgå som nämndeman. Domstolen får entlediga en nämndeman som visar giltigt hinder.

Domstolen ska entlediga en nämndeman som genom att begå brott eller på annat sätt har visat sig olämplig för uppdraget.

Om en nämndeman inte längre är behörig, upphör nämnde-

³ Senaste lydelse 2013:85 träder i kraft den 1 juli 2013.

⁴ Senaste lydelse 2009:773.

nämndemannens uppdrag. Fullmäktige får dock besluta att en nämndeman, som till följd av ändrad folkbokföring inte längre är valbar, får ha kvar sitt uppdrag under resten av mandatperioden.

Bestämmelser om mandatperiod för sådan nämndeman som ingår i förvaltningsrätt vid behandling av mål om fastighetstaxering finns i fastighetstaxeringslagen (1979:1152).

Om en nämndemans uppdrag upphör under tjänstgöringstiden utses en ny nämndeman för den tid som återstår. Ändras antalet nämndemän inom domkretsen får en nytillträdande nämndeman utses för kortare tid än som följer av första stycket.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2015.
 2. Bestämmelserna om rättens domförhet ska tillämpas i äldre lydelse om en muntlig förhandling eller en föredragning har påbörjats i målet före ikraftträdandet.
 3. Nyval av nämndemän för tiden från och med den 1 januari 2015 ska ske under 2014 med tillämpning av de äldre bestämmelserna. Dessa nämndemän ska väljas för ett år. Äldre bestämmelser gäller även för fyllnadsväl för dessa nämndemän. De nya bestämmelserna ska tillämpas första gången vid nyval av nämndemän för tiden från och med den 1 januari 2016.

3 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1996:381) med tingsrättsinstruktion

Härigenom föreskrivs att det ska införas en ny paragraf, 6 b §, i förordning med tingsrättsinstruktion av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 b §

Domstolen ska, snarast efter valet av nämndemän, genom utdrag ur det register som förs enligt lagen (1998:620) om belastningsregister, kontrollera om de valda nämndemännen förekommer i registret.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2015.

4 Förslag till förordning om ändring i
förordningen (1996:382) med
förvaltningsrättsinstruktion

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att det ska införas en ny paragraf, 5 b §, i förordning med förvaltningsinstruktion av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 b §

Domstolen ska, snarast efter valet, genom utdrag ur det register som förs enligt lagen (1998:620) om belastningsregister, kontrollera om de valda nämndemännen förekommer i registret.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2015.

Förteckning över remissinstanserna

Efter remiss har yttrande över betänkandet Nämndemannauppdraget – breddad rekrytering och kvalificerad medverkan (SOU 2013:49) lämnats av Riksdagens ombudsmän, Svea hovrätt, Hovrätten över Skåne och Blekinge, Hovrätten för Västra Sverige, Hovrätten för Nedre Norrland, Stockholms tingsrätt, Södertälje tingsrätt, Södertörns tingsrätt, Västmanlands tingsrätt, Linköpings tingsrätt, Jönköpings tingsrätt, Blekinge tingsrätt, Malmö tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, Uddevalla tingsrätt, Sundsvalls tingsrätt, Lycksele tingsrätt, Umeå tingsrätt, Luleå tingsrätt, Kammarrätten i Stockholm, Kammarrätten i Göteborg, Förvaltningsrätten i Stockholm, Förvaltningsrätten i Göteborg, Förvaltningsrätten i Malmö, Förvaltningsrätten i Umeå, Justitiekanslern, Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, Ekobrottsmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Brottsoffermyndigheten, Överklagandenämnden för nämndemannauppdrag, Datainspektionen, Migrationsverket, Försäkringskassan, Socialstyrelsen, Läkemiddelverket, Inspektionen för socialförsäkringen, Barnombudsmannen, Skatteverket, Statskontoret, Lunds universitet (Juridiska fakulteten), Stockholms universitet (Juridiska fakulteten), Riksarkivet, Göteborgs kommun, Halmstads kommun, Haparanda kommun, Karlshamns kommun, Karlskoga kommun, Luleå kommun, Malmö kommun, Mariestads kommun, Mölndals kommun, Stockholms kommun, Uppsala kommun, Växjö kommun, Stockholms läns landsting, Västerbottens läns landsting, Västernorrlands läns landsting, Sveriges Kommuner och Landsting, Sveriges advokatsamfund, Svenskt Näringsliv, Nya moderaterna i Stockholms stad och län, LO, Jusek, Brottsofferjourernas Riksförbund, Nämndemännens riksförbund, Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare, Sveriges Domareförbund och IOGT-NTO.

Yttranden har även inkommit från Svea hovrätts nämndemanna-förening, Solna nämndemannaförening, Göteborgs nämndemanna-förening, Nämndemannaföreningen vid Förvaltningsrätten i Stockholm och Sveriges Vapenägares Förbund.

Riksrevisionen, Sandvikens kommun, Södertälje kommun, Skåne läns landsting, Svenska kyrkan, TCO, SACO och Sveriges kristna råd har uppgett att de inte har några synpunkter att lämna eller att de avstår från att yttra sig över betänkandet.

Alvesta kommun, Faluns kommun, Gotlands kommun, Höörs kommun, Sollentuna kommun, Strömsunds kommun, Vänersborgs kommun, Värnamo kommun, Västra Götalands läns landsting, Arbetarepartiet-Socialdemokraterna, Centerpartiet, Folkpartiet liberalerna, Kristdemokraterna, Miljöpartiet de gröna, Sverigedemokraterna, Vänsterpartiet, Föreningen Pappaliv.se, Riksförbundet Kriminellas Revansch I Samhället, Landsrådet för Sveriges Ungdomsorganisationer, Riksidrottsförbundet, Svenskt Friluftsliv, Röda Korset, Humanisterna, Islamiska samarbetsrådet och Judiska Centralrådet har inte hörts av.

Lagförslagen i betänkandet Bostadstaxering –
avveckling eller förenkling (SOU 2012:52)
(såvitt avser förslaget om förenkling av
fastighetstaxering)

Bilaga 4

Förslag till lag om ändring i fastighetstaxeringslagen
(1979:1152)

Härigenom föreskrivs att 21 kap. 8 och 10 §§ fastighetstaxeringslagen
(1979:1152) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

21 kap.

8 §¹

Vid prövning av mål om fastig-
hetstaxering består förvaltnings-
rätten av en lagfaren domare, en
värderingsteknisk ledamot samt
två nämndemän *som särskilt ut-
setts för att delta vid behandlingen
av sådana mål*. Vad som nu sagts
gäller *ej*, om annat följer av 18 §
lagen (1971:289) om allmänna
förvaltningsdomstolar.

Vid prövning av mål om fastig-
hetstaxering består förvaltnings-
rätten av en lagfaren domare, en
värderingsteknisk ledamot samt
två nämndemän. Vad som nu sagts
gäller *inte*, om annat följer av 18 §
lagen (1971:289) om allmänna
förvaltningsdomstolar.

Om det behövs med hänsyn till målets omfattning eller någon annan
särskild omständighet, får ytterligare antingen en värderingsteknisk
ledamot eller en nämndeman ingå i rätten.

Inträffar sedan handläggningen påbörjats förfall för en värderings-
teknisk ledamot eller för en eller två av nämndemännen, är rätten ändå
domför, om minst en värderingsteknisk ledamot och minst en nämnde-
man fortfarande ingår i rätten.

10 §²

*Nämndemän som avses i 8 §
utses för tiden från och med den
1 juli det år, då allmän fastighets-
taxering äger rum av hyreshus-,
industri-, elproduktions- och
specialenheter, till och med den
30 juni det år då sådan taxering
sker nästa gång. En nämndeman
har dock rätt att avgå efter tre år.*

¹ Senaste lydelse 2009:793.

² Senaste lydelse 2009:793.

Värderingsteknisk ledamot i förvaltningsrätt förordnas av regeringen för *tid som sägs i första stycket*. Avgår sådan person under den tid, för vilken han har blivit utsedd, får regeringen förordna annan person för den tid som återstår.

Värderingsteknisk ledamot i förvaltningsrätt förordnas av regeringen för *tiden från och med den 1 juli det år då allmän fastighetstaxering äger rum av hyreshus-, industri-, elproduktions- och specialenheter till och med den 30 juni det år då sådan taxering sker nästa gång*. Avgår värderingsteknisk ledamot under den tid, för vilken han *eller hon* har blivit utsedd, får regeringen förordna annan person för den tid som återstår.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2014 och tillämpas första gången vid fastighetstaxering år 2015.

Efter remiss av förslaget om förenkling av fastighetstaxering i betänkandet Bostadstaxering – avveckling eller förenkling (SOU 2012:52) har yttrande lämnats av Riksdagens ombudsmän, Kammarrätten i Göteborg, Kammarrätten i Sundsvall, Förvaltningsrätten i Stockholm, Förvaltningsrätten i Malmö, Förvaltningsrätten i Umeå, Hyres- och arrendenämnden i Linköping, Domstolsverket, Revisorsnämnden, Skatteverket, Statskontoret, Bokföringsnämnden, Juridiska fakulteten vid Uppsala universitet, Juridiska fakulteten vid Lunds universitet, Statens jordbruksverk, Boverket, Lantmäteriet, Avesta kommun, Botkyrka kommun, Enköpings kommun, Göteborgs kommun, Härjedalens kommun, Kumla kommun, Linköping kommun, Malmö kommun, Mariestads kommun, Mölndal kommun, Nacka kommun, Piteå kommun, Sollefteå kommun, Stockholms kommun, Sundsvalls kommun, Söderköpings kommun, Vara kommun, Växjö kommun, Ängelholms kommun, ASPECT, Bostadsarrendatorernas Riksorganisation, Bostadsrätterna, Byggherrarna, Egnahemsägarnas Riksförbund, FAR, FastighetsMäklarFörbundet, Fastighetsägarna Sverige, Svenskt Näringsliv, FöretagarFörbundet, Företagarna, HSB:s Riksförbund, Hyresgästföreningen Riksförbundet, LO, Lantbrukarnas Riksförbund, Mäklarsamfundet, NAI Svefa, Norra Skogsägarna, Näringslivets Regelnämnd, Näringslivets Skattedelegation, Pensionärernas Riksorganisation, Regelrådet, Riksbyggen, Skattebetalarnas förening, Skogsindustrierna, Skärgårdarnas Riksförbund, SmåKom, Svensk Försäkring, Svenska Bankföreningen, Sveriges advokatsamfund, SACO, Sveriges Allmännyttiga Bostadsföretag, Sveriges Byggindustrier, Sveriges förenade studentkårer, Sveriges Jordägareförbund, Sveriges Kommuner och Landsting, Sveriges Pensionärs Riksförbund, Sveriges Pensionärsförbund, Sveriges Redovisningskonsulters Förbund, Södra, TCO och Villaägarnas Riksförbund.

Yttranden har även inkommit från Statistiska Centralbyrån, Holmen AB och Bostadsarrendatorernas Riksorganisation.

Riksdagens ombudsmän har avstått från att yttra sig över betänkandet.